

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
ראשון

היכל
שמיני

מאמר

מצה זו — תרפ"ב

מכבוד קדושת

אדמו"ר יוסף יצחק

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות ששים ושבע לבריאה

לעילוי נשמת

הרבנית הצדקנית

מרת חוה ע"ה

גורארי'

בת אדמו"ר הרב אברהם יהושע העשיל מקאפישיניץ

אשת חבר שעמדה במסירות נאמנה על יד בעלה

הרה"ח הרה"ת ר' שניאור זלמן ע"ה

שפעל כל ימיו למלאות רצונותיהם הקי'

ונאמן ביתם של רבותינו הקדושים

כ"ק אדמו"ר אדמו"ר מהוריי"צ

וכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

מגזע תרשישים הצדיקים הרבנים הקדושים

האוהב ישראל מאפטא ור' לוי יצחק מבארדיטשוב

דער הייליגער רוזינער

ולמעלה בקודש המגיד הגדול ממעזריטש

ומעוד גדולי תלמידי הבעש"ט

זצוקלה"ה

נפטרה בשם טוב עש"ק אחר חצות

כ"ד אדר, ה'תשס"ו

ת. נ. צ. ב. ה.

נדפס על ידי ולזכות משפחתה שליט"א

MA'AMAR
MATZO ZU 5682
Copyright © 2007

by

Kehot Publication Society

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 778-4148

www.kehotonline.com

All rights reserved.

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch, Inc.

Printed in the United States of America

להחמיץ בדרך ממילא. וזהו ג"כ אריכת הלשון ע"ש מה ע"ש שלא כו', דאין זה שאילת טעם על המצה, כ"א שמספר סדר ההמשכה דחגה"פ שהוא הכל בשם מ"ה, ולכן עיקר ההתעסקות בלילה זו הוא בל' מה, מה נשתנה, ע"ש מ"ה²¹⁰. ואמירת הגדה זו היא על הפרוסה דוקא²¹¹, דדרכו של עני בפרוסה, שמורה על הביטול ושפלות וזהו כל עיקר העבודה, ואז הוא כלי לחזק את האמונה. וזהו²¹² מצה זו שאנו אוכלים עכשיו לאחר מ"ת, הוא ע"ש מה, להמשיך בחי' מה. ולהיותנו אחר מ"ת לזאת גם קודם חצות מאיר אצלינו בנפשינו הגילוי ע"ש שלא הספיק כו', דביצי"מ הי' זה אחר חצות דוקא, אבל לאחר מ"ת הנה זה נמשך באכילת מצה גם קודם חצות. והוא בדוגמת עבודת אברהם שהי' בבחי' הלוך ונסוע מלמטלמ"ע דוקא, לפי שהי' בשני אלפים תורה²¹³. וזהו מצה זו שאנו אוכלים עתה אחר מ"ת קודם חצו, מאיר בה הגילוי שהי' ביצי"מ אחר חצות, דע"י אכילת מצה מתחזק האמונה, וזהו שנרגש בנפשינו גילוי ממה"מ הקב"ה.

התבאר, (א) ג' שיטות באמונה, (ב) עשי' לעילא מעלת הרגל, (ג) באו"פ העיקר הראש, (ד) בהרגש האור דממכ"ע, (ה) דיבור ומח, (ו) נשמות ומלאכים, (ז) כללית האמונה דנש"י בממכ"ע וסוכ"ע, (ח) אמונת אאע"ה, (ט) האה"ר דאברהם ומשל על הקירוב שלו, (י) הקירוב דאה"ר ועצומה מביא לעוצם הביטול וההשתחואה.

210) ראה רד"ה מצה זו תש"ד שבהערה 4. ספר השיחות תרצ"ז ע' 224. תרח"ץ ע' 261. תש"ג ע' 54. ועוד.

211) ראה פסחים קטו, ב ואילך.

212) ראה לקו"ת שם יד, ב ואילך. ד"ה מצה זו שבהערה 4.

213) ראה ע"ז ט, א.

והשפלות, שהו"ע האמונה שהאמינו בהוי', אמנם אמונה זאת היא בהכרה שהכירו בהוי', וע"י טעימת הלחם מארץ דלעילא שהו"ע המצה השיגו בהוי'. ולחם דמצה מחזק את הדעת האלקי לעשותו כלי אל האמונה. דהנה²⁰² חמץ הוא בהגבהה והתנשאות וכמ"ש²⁰³ כי יתחמץ לבבי בקרבי, והמשיל לב הנוטה אל הרע בשם חמץ. וכן מצינו בדרז"ל (ר"ה ג' ב') כאן קודם שהחמץ כאן לאחר שהחמץ, ופרש"י²⁰⁴ שנטה להרשיע כו'. וכן כינוי היצה"ר בל' רז"ל בשם חמץ, וכמאמר²⁰⁵ רצונינו לעשות רצונך ומה נעשה כי שאור שבעיסה מעכב, שהוא היצה"ר²⁰⁶ שמפתה את האדם על פעולות דיבורי ומחשבות רעות כו'.

ומצה היא לחם עוני שאין בה שום הגבהה והתנשאות כלל, אדרבא ביטול ושפלות, ולכן היא דוקא כלי אל האמונה. דקוב"ה עביד עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה²⁰⁷, וכמו הלחם שמחזק את הכחות, כמו"כ בכדי שהאמונה האלקית תהי' בבחי' התיישבות הוא ע"י הלחם דמצה. והגם דאמונה היא רוחנית ונפלאה ואינה בערך כי לחם גשמי יהי' כלי לזה, אבל הכוונה העליונה היא שיהי' בבחי' מציאות, ומציאות הזו ימשיך גילוי אלקות למטה דוקא. דלזאת הנה הגם דעיקר התהוות הנברא"י היא ע"י המח, ומ"מ נפרטו בדיבור להיות בבחי' מציאו'. ולכן העיקר הוא בחי' אמונה הרוחנית, ומ"מ צריכה להיות כלי לזה, והכלי היא מצה להיותה ביטול ושפלות מה שהוא מחזק את האמונה.

וזוהו מצה זו שאנו אוכלי' ע"ש כו' ויאפו כו', דהגם שמבעשור נצטוו על אכילת מצה, אמנם זה שבא בעבודה ויגיעה, ולכן כתי' מצת חסר וא"ו שהו"ע מצה ומריבה²⁰⁸, שצריכי' לריב עם הנה"ב. דישנם כמה דברים שאלקות נראה במוחש, והנה"ב אומר אשר זהו טבע, ענין טבעי. הנה לבד זאת דבאמת גם הסתר הטבע הוא ג"כ ענין אלקי, הנה עוד זאת דישנם כמה דברים שיוצאים מדרכי הטבע לגמרי והנה"ב מסתיר עליהם, וצריכי' לריב עמו ולהראות לו שזהו אלקות, והשגה זו ע"י ביטול. וביציי"מ כתי' ויאפו כו' מצות כו' מלא וא"ו, ואי' ברע"מ²⁰⁹ דו' הוא המשכה וגילוי, ולהיות כי הי' גילוי בחי' וא"ו שזהו גילוי ממה"מ הקב"ה ולכן לא הספיק

202) ראה כד הקמח ערך פסח: „והנה לשון חמץ מלשון כי יתחמץ לבבי, כי הלב הנוטה להרשיע יקראוהו רז"ל החמץ כענין שאמרו בכורש כאן קודם שהחמץ כאן לאחר שהחמץ וכן היין הנפסד נקרא חומץ, וכן אמרו בפירוש גלוי וידוע לפניך שרצוני לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה כלומר יצה"ר הרי שהמשילו יצה"ר לשאור". וראה לקו"ת שם, ג. אוה"ת דרושים לפסח ח"ב ע' תמא ואילך.

203) תהלים עג, כא (ושם ליתא תיבת „בקרבי").

204) בפרש"י עה"פ: „הי' לבבי מתחמץ על דרך הרשעים שצלחה". וראה כד הקמח שם. לקו"ת ואוה"ת

שם.

205) ברכות יז, א.

206) ראה פרש"י ברכות שם: יצר הרע שבלבנו המחמיצנו.

207) זח"א לח, א, רה, ב.

208) לקו"ת שם, ד ומציי"ן שם לזח"ג רנא, ב.

209) לזח"ג שם. הובא בלקו"ת שם, ב.

ב"ט ד. חגה"פ, פ"ב

מצה! זו שאנו אוכלים ע"ש מה, ע"ש שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם ממה"מ הקב"ה וגאלם². ומביאים ראי' מן הכתוב³ דויאפו כו' מצות כי לא חמץ. וצ"ל מאין נראה גילוי בכתוב דזה שלא החמיץ הוא לפי שנגלה עליהם ממה"מ הקב"ה כו', דהנראה מן הכתוב בגלוי הוא רק כי לא חמץ, אבל סיבת העדר החימוץ בנגלה הוא כי גרשו כו'. ועוצ"ל⁴ דמהמשך הענין משמע דזה שלא נחמץ הוא מסיבה, ולא שהם שמרו מהחמיץ, דאומר שלא הספיק להחמיץ עד שנגלה עליהם, אבל אם הי' מתאחר גילוי זה הרי הי' נחמץ. ובאמת הרי כבר נצטוו מבעשור לחדש על אכילת מצה דוקא, וכמ"ש⁵ בראשון בארבעה עשר בערב תאכלו מצת כו'. וגם צ"ל דויאפו וגו' עגות מצות³ בוא"ו, והכתוב⁵ בערב תאכלו מצת חסר וא"ו. ועוד דכללות נוסח מאמר זה בלתי מובן, דאמר מצה כו' אוכלים ע"ש מה, הלא אכילת מצה היא מצוה, ומה שייך לשאול על מצוה מפני מה נצטוו ע"ז, הלא המצות הם בחי' רצה"ע, וא"כ איך הוא שואל טעם ע"ז, ומה מעליותא של הטעם. גם אריכות הלשון ע"ש מה, ע"ש שלא הספיק, ולכא"ו הי' לו לקצר ולאמר דמצה זו הוא ע"ש שלא הספיק וכו'. עוד צ"ל דכל אמירת מאמר זה הוא על הפרוסה דוקא. ולהבין כ"ז י"ל מ"ש בזהר.

1) מאמר זה ועשר המאמרים שלאחריו הם המשך אחד.

מאמצע פרק ב עד אמצע פרק ח מיוסד על ד"ה כי תשא עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' רסז ואילך)*. מאמצע פרק ח עד אמצע פרק י מיוסד על ד"ה איתא ברעיא מהימנא לאדמו"ר האמצעי פרק טז (שערי תשובה ח"ב פו, א ואילך).

2) הגדה של פסח (משנה פסחים קטז, ב).

3) בא יב, לט.

4) ראה לקו"ת צו יא, סע"ג ואילך. יג, ב. ד"ה מצה זו תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 171). ד"ה הנ"ל תשמ"ט (סה"מ מלוקט ח"ג ע' קיג. בהוצאה החדשה – ח"ג ע' קנג). ובכ"מ.

5) בא יב, יח.

6) ראה לקו"ת שם יג, ב. ד"ה מצה זו הנ"ל.

7) ראה גם רד"ה מצה זו תרפ"א (סה"מ תרפ"א ע' רטו).

* עוד מאמרים שמיסודים על ד"ה הנ"ל עטר"ת: ד"ה וקבל היהודים תרפ"ז פ"ד ואילך (סה"מ תרפ"ז ע' קיג ואילך)*. ד"ה כי תשא תשי"א (תורת מנחם סה"מ תשי"א ע' כו. ע' כח ואילך).

ד"ה הנ"ל עטר"ת מיוסד על ד"ה כי תשא תר"ל. תרל"ב (סה"מ תר"ל ע' קח ואילך. תרל"ב ח"א ע' פז ואילך). שמיסוד על ד"ה הנ"ל בהוספות לתנ"א קיא, א ואילך. ועם הגהות כו' – אוה"ת תשא ע' תתלז ואילך. ע' א'תנתט ואילך. וראה תורת חיים תשא שפ"א, א ואילך.

* וראה: ד"ה ואתה תצוה תשמ"א (סה"מ מלוקט ח"ז ע' קכט ואילך. בהוצאה החדשה – ח"ג ע' לד ואילך) שמיסוד על ד"ה הנ"ל תרפ"ז.

ב) והנה 8 אי' בזהר ויצא דמצה הוא מיכלא דמהמנותא¹⁰, שהוא מאכל המחזק את האמונה¹¹. וצ"ל, והלא אמונה הו"ע רוחני, וכמ"ש הרמב"ם בס' המצות במצות האמנת אלקות¹², שנאמין שיש עילה וסיבה לכל הנפעלים והנמצאי, וביאורו בהיסוה"ת¹³, יסוד היסודות ועמוד החכמות (ר"ת הוי"ו¹⁴ כו') לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא לכל הנמצאים, דהשמים וארץ ומה שביניהם נבראו מאמיתת המצאו. דידיעה זו וביותר האמונה בכל זה הוא ענין רוחני נפלא ונעלה ביותר, ואיך אפשר שהרוחני יהי' לו כלי, והכלי יהי' לחם גשמי, והלחם הגשמי יהי' נערך ונעשה באופן מסודר באפייטו ועריכתו ואז הוא כלי לחזק את האמונה. וצ"ל איך ביכולת וכח דלחם גשמי לחזק אמונה הרוחנית באלקים חיים. ואי' בזהר¹⁵ דמשה נק' רעיא מהימנא, וכמו הרועה שמוליך את צאנו במקום מרעה טוב, ויש בזה התעסקות בסדר המרעה, וכדאי' במד"ר (שמות פ"ב¹⁶) גבי דוד שהי' מוציא הקטנים לרעות כדי שירעו עשב הרך, ואחר מוציא הזקנים כדי שירעו עשב הבינונית, ואחר מוציא את הבחורים שיהיו אוכלין עשב הקשה. וכך משה הי' רועה את ישראל, שהי' רועה ומפרנס את נש"י בענין האמונה שלהם, וכמבואר בזח"ב ד"כ ע"ב אר"י משה חכם הי' ובקי לנהוג את צאנו. דאמונה צריכה פרנסה וכמ"ש¹⁷ ורעה אמונה, שצריכים לרעות ולפרנס האמונה. ופרנסה זו היא ע"י משה דוקא, וכדאי' בזהר¹⁸ ההיא אמונה דלעילא יתזון ויתפרנס מני' על ידך. ולכאו' הרי אמונה הוא ענין רוחני, ומה ענין הפרנסה בזה, דמשמע דכמו שבמקום מרעה הטוב ורועה נאמן וחכם הבקי במרעה הנה מתחזק הצאן, כמו"כ הוא בפרנסת האמונה שעל ידי הפרנסה מתגדל ומתרחב. וצ"ל ענין האמונה בכלל, ומה היא פרנסת האמונה.

והנה כתיבת אמונה יש בה כמה פירושים¹⁹. הא' אמונה מל' קיום ואמון, גלויבין, וכמו ונאמן רוח²⁰, או קרי' נאמנה²¹, שהוא עצם בגליבט, און גלייבין. והב'

(8) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות חמץ ומצה (כב, ב ואילך).
 (9) קנז, א"ב. הובא בלקו"ת צו יג, ג. אוה"ת פ' ראה ע' תשמג. ע' תשדמ. סהמ"צ להצ"צ שם. סה"מ תרל"ח ח"א ע' רמט. וראה ד"ה מצה זו תרצ"ד. סה"מ תרצ"א ע' רפ. וש"ג.
 (10) ראה זח"ב מא, א (ברע"מ). וראה שם פג, ב.
 (11) ראה מקומות שצויינו בהערה 9. סידור שער חג המצות רפד, א ואילך.
 (12) מ"ע א'.
 (13) ריש פרק א (בשינוי לשון).
 (14) ר' דוד הנגיד נכדו של הרמב"ם – סדר הדורות ד"א תתכ"ז. שם הגדולים להחיד"א מע' רמב"ם. וראה גם „פירוש" להל' יסוה"ת שם.
 (15) ראה זח"ב ח"א קו, א. ח"ב ת, ב.
 (16) פיסקא ב.
 (17) תהלים לו, ג.
 (18) ח"ג רכה, ריש ע"ב (ברע"מ). וראה אוה"ת פ' ראה ע' תשכת.
 (19) ראה גם תורת חיים בא קטז, ג.
 (20) משלי יא, יג.
 (21) ישע"י א, כא. כו.

וגם זה יובן מהמתקרב אל המלך, דלאחר שהתקרב אל המלך שהמלך מגלה לו עמקי ס[ו]דותיו ובה להתיחד עם המלך בהיכלו, ונכנס לחדר לפניו מחדר, הרי בקירובו להיכל מלך מתבטל בעצמו מפני יקר תפארת ההוד וההדר, וכל אשר מתקרב יותר, אם שהוא קירוב גדול להיות הולך בהיכלי מלך בעילוי אחר עילוי, אבל בעצמו הוא מתבטל יותר ויותר, עד בהגיעו בהיכלי המלך פנימה להתיחד עם המלך ה"ה מתבטל בכל עצם מהותו ומשתחו' בפנימיות לבבו אל המלך, בדוגמת ביטול והשתחואת בן כפר שרואה בהגלות נגלות המלך ע"פ קרית חוץ בכל עוזו הדר תפארת יקר מלכותו. אשר ביטול זה בעצם הוא ריחוק, שהרי נתבטל ממהותו, וסיבתו הוא הקירוב העצום והנפלא. וכמו"כ יובן באה"ר דאברהם אוהבי, שהתקרב אל המלך באהבה גדולה ונפלאה, (והוי"ו) [והי'] עומד לפני הוי', אחר הקירוב הגדול בנטיית חסד הוי' עליו וה' אמר המכסה אני מאברהם וגו', שהוא בדוגמת אוהב וריע המלך¹⁸¹ הנכנס לעמוד לפניו והמלך מגלה לו כל מסתרי הענינים. כמו"כ בחי' אברהם הלך ונסוע בדרכי עמקי ההשגה בקירוב אחר קירוב, הנה אעפ"י שנראה כמתקרב אל הוי', בדוגמת עליית האיש בהיכל מלך שזהו קירוב נפלא, אבל קירוב זה מביא לידי ביטול ביותר. דכמו"כ הוא באברהם, דאף שנראה כמתקרב, וכל הקרוב הרי אין ערכו רחוק מהמתקרב איליו, אבל באמת הנה קירוב ודביקות הנפלאה הלזו הוא סיבת הריחוק והביטול. וזהו דאחר וה' [אמר] המכסה אני כתי' ואנכי עפר ואפר, שהוא תכלית הביטול וההשתחואה לגמרי מכל וכל. וזהו והאמין בהוי', שהי' ראש לכל המאמינים, שהוא הביטול הנפלא הבא אחר הקירוב והדביקות העצומה הבאה בסיבת השגת החיוב (בכחי' ממכ"ע) והשלילה (בכחי' סוכ"ע), דאז מתבטל בכל מהותו. אשר באמונתו זאת חי' יחי' אברהם בכחי' חיים נצחיים בעילוי אחר עילוי.

והנה המצה הוא בכלל לחם, ולחם מקשר הנפש ומחזק אותו בהגוף. דעצם ההתקשרות דנפש וגוף הוא מצד כי מפליא לעשות¹⁹⁷, מקשר רוחניו בגשמי, דהתקשרות זאת בלתי מושגה בנבראי' כלל. אבל ע"י הלחם מתחזקים הכחות עפ"י סוד הבריאה, דכתי' 198 כי לא על הלחם בלבד יחי' האדם כ"א על כל מוצא פי הוי' כו', דמוצא פי הוי' שבהלחם הם ניצוצות נעלי' יותר וע"י האדם מתבררי, ולכן הם דוקא מוסיפים בו כח. ואי' בזהר¹⁹⁹ אשר בדוגמת הלחם שהוא מחזק כח הנפש בהתלבשותו בהגוף, וע"י טעימת הלחם בתינוק יודע לקרוא אבא¹⁹⁹ שנעשה בו הכרה שהוא אביו, ולאחר שנעשה בו הכרה זאת ומ"מ אינו יודע עדיין בעצם מהות האב מה הוא, ואם שאינו יודע מאומה מ"מ הוא מכיר שזהו אביו ולא יחליפנו באחר כלל²⁰⁰, כמו"כ בצאת ישראל ממצרים²⁰¹ היו בתכלית הקטנות

(197) ראה רמ"א או"ח ס"ו ס"א.
 (198) עקב ת, ג. וראה לקו"ת צו יג, ב ואילך.
 (199) ברכות מ, א.
 (200) ראה לקו"ת שם, ד. סהמ"צ להצ"צ שבהערה 8.
 (201) לשון הכתוב – תהלים קיד, א.

בהכל, והוא הפלאה כפולה ומכופלת, שמופלא ומובדל מהכל ועם זה הוא נמצא בכל. וגם כשנמצא בכל עד כי מאמיתת המצאו ית' נמצאו כל הנבראי' וזה כל חיותם וקיומם, ועם זה הוא מובדל מכל, שאינו בבחי' התלבשות ותפיסא כלל. ואף שאינו בבחי' תפיסא והתלבשות, נבדל ונעלה מכל, ה"ה נמצא תוך תוכיות ופנימיות כל דבר. אשר בדרך ממילא ישיג בהבדלת הפלאה זו, כי אין ערך כלל להנברא להבורא ית'. וכל אשר ישיג יותר הבדלת הפלאה אוא"ס, ישיג ויכיר יותר גודל עוצם ריחוק ערך מהות הנברא שהוא בע"ג, גם בנשמתו, לגבי אוא"ס ב"ה שהוא בל"ג. ולזאת הנה גם בקירוב אה"ר עצומה ונפלאה הלזה, אעפ"י שמתקרב במאד בכוסף ותשוקה גדולה להתדבק יותר ויותר, ומ"מ הנה כללית הקירוב הזה אינו בא אלא מהליכת הנשמה, מה שהנשמה הולכת בעמקי השגות אלו בעילוי אחר עילוי, איך שהוא א"ס ואין לו ראשית, והיינו שהוא בל"ג, והנשמה עצמה היא מוגבלת.

ובכדי שהנשמה המוגבלת יהי' לה איזה השגה בכל"ג, אין זה בא אלא ע"י הפשטת הנשמה, מה שהנשמה פושטת הגבלתה. דהגבול הרי אי אפשר שיבין וישיג ומכ"ש להכיר בהבל"ג, אם לא שמפשיט א"ע מהגבולותיו (וכמו שהוא בכללית ענין השכל, שלא יעמוד אדם על דבר השגה אמיתית אם לא יעזוב רגילותיו ועניניו החומרי, וכמבואר במ"א¹⁹⁴ בענין זאת התורה אדם כי ימות באהל¹⁹⁵, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלה של תורה¹⁹⁶, דכאשר נותן נפשו ולבו ע"ז לצאת מעניניו הפרטיים, אז יכול לעמוד על דברי חכ'. וכמו"כ הוא גם בהנשמה המוגבלת, לא תוכל להשיג בהבל"ג גם בהשער, אם לא שתפשיט א"ע מהגבולותי). והנשמה כל מה שהולכת בעמקי ההשגות יותר, הרי ההשגה בהפלאה אוא"ס ב"ה ומהות עצמותו ית' אינו מושג בהנשמה שהרי היא מוגבלת, והמוגבל לא יתפוס במהות בהבל"ג כ"א בהשערה ורעיון בלבד. ומה שנשאר בה מהשגה זו בתפיסא ממש, הוא רק באין ערוך הנברא הבע"ג לגבי אוא"ס ב"ה הבל"ג. וא"כ כל מה שתפשט הנשמה יותר מהגבולותי, תשיג ותכיר יותר עוצם ריחוק ערך הנברא גבולי בעצם מהותו לגבי אוא"ס ב"ה הבל"ג. וא"כ בהשגה זו ועומקה הרי תוליד שתי תנועות בההתפעלות, אשר יתגדל ויתרחב בהנשמה מחמת ההשגה, התפעלות הביטול וריחוק ערכו מערך האלקות, אעפ"י שנוולדה אתה עמה התפעלות הקירוב והדביקות, ותגבורת האה"ר הוא הקירוב היפך ענין הריחוק לגמרי. ובאמת הא בהא תליא, ושניהם כאחד באים מהשגה והתבוננות אחת בהפלאה אוא"ס ב"ה, וריחוק ערך מהות הנברא לגבי הבורא ית'. דעוצם הקירוב באה"ר ונפלאה עפ"י הקדמת השגה עמוקה באריכות עניני ההבנה ועיון, ההתבוננות בהם מביאה את הריחוק בבחי' ביטול והשתחואה ממש.

194) ראה תורת חיים בראשית לד, ב. נח נ, ד. וישב רב, ד. מקץ רכט, ד. שערי תשובה כג, ב. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' רה. המשך תער"ב ח"ב ס"ע א"ז. וראה ספר השיחות תרפ"ט ע' 54.

195) חוקת ית, יד.

196) ראה ברכות סג, ב. שבת פג, ב. זח"ב (רע"מ) קנח, ב.

אמונה מל' אמת, דבאמת הוא הסכמת המציאות עם הציור. וכמו באחי יוסף שסיפרו לו שהם היו י"ב אחי' והא' איננו והא' עם אביהם הזקן בארץ כנען²², והם עשרה ירדו לשבור אכל²³, הרי כי בסיפורם זה ציירו לו חיי ואורח משפחתם, והושיב להם דכאשר יעשו כך וכך הנה אז ויאמנו דבריכם²⁴, שהמציאות יאמת הציור, ויתקיים האמונה שהוא מאמין להם עתה. הג' אמונה מל' אומנות, וכמו מעשי ידי אומן²⁵, דבעשיית האומן הרי אין זה מה שהוא עושה את הכלי, דזה יכול לעשות גם מי שאינו אומן ג"כ, עיקר ענין האומנות שנראה בהדבר הנעשה הוד ויופי כללי, דזהו מלאכת האומן. וכאשר יתחילו לפרט כל דבר בפ"ע אינו נראה כ"כ, כ"א בכללות נראה שזה מעשה אומן. דעיקר היופי הוא במה שלמעלה מהפועל בפועל הפרטי. והד' אמונה מל' אמן, וכמו כאשר ישא האומן²⁶, או ויהי אמן את הדסה²⁷.

והנה בנושא ענין האמונה כמו שהוא בכחות הנפש, הנה יש בזה ג' שיטות²⁸. הא' הוא דעת הרמב"ם²⁹, דאמונה אינה דבר הנאמר בפה, אבל הוא מצוייר בהנפש. ולפי דעתו, הנה האמונה הוא כשיאמינו שהוא כמו שמצוייר בהנפש. הרי מובן מזה שיש לו הרגשה בהענין, והיינו בציור הדבר, אבל אינו יכול להביאו בפה ודיבור לבארו, והוא מאמין בזה שמרגיש במה שמצוייר בנפשו. והשיטה הב' הוא שיטת העיקרים³⁰, דהאמונה בדבר הוא הצטייר הדבר בנפשו עד אשר לא ישער הנפש סתירתו בשום פנים, גם כאשר אינו יודע דרכי האמות בו (פי' גם אם אינו יכול להסביר לעצמו בשכל ולאמת הרגשתו), והאמונה יפול גם בדבר שלא יושג להמאמין מצד החוש, אלא שיהי' ידוע דבר זה לאיש הרצוי ומקובל כו' ובאה בקבלה להמאמין³¹. דביאור נושא דיעה זו הוא, דגם כאשר אין לו שום הרגש בהציור כלל, רק שהוא מאמין בזה עפ"י הקבלה שקיבל מזולתו. והדיעה הג' ³² היא דעה מוחלטת ומוסכמת, שהאמונה הוא כח וקנין בהנפש וכחותי', כח חזק, וזהו אמונה. דכללות נושא ג' שיטות אלו, הדיעה הא' שהדבר מצוייר בנפשו ומרגיש בו, ומאמין שהוא כן כמו שמצוייר. והב' גם כשאינו מרגיש כלל, כ"א בא לו בקבלה מזולתו. והג' דזה שמרגיש אינו אמונה, וכן אפילו מה שבא בקבלה הרי אין זה גדר האמונה, כ"א לאחר שמרגיש ומאמין בהקבלה, הנה עוד גדר האמונה במה שהוא כח חזק בנפש

22) מקץ מב, יג.

23) שם, י.

24) שם, יט.

25) ראה שה"ש ז, ב.

26) בהעלותך יא, יב.

27) אסתר ב, ז.

28) ראה גם ד"ה זכור וד"ה מצה זו תרפ"א (סה"מ תרפ"א ע' קעג. ע' רלב).

29) מורה נבוכים ח"א פ"ג.

30) מאמר ראשון פי"ט.

31) עכ"ל ספר העיקרים (בשינויים קלים).

32) ראה הר"י אברבנאל למורה נבוכים שם. הובא בד"ה מצה זו שבהערה 28.

שהוא עוד למעלה מזה. והפירוש בזה, דכל מה שנאמר באמונה הוא רק פרטי בזה, אבל עצם הכח דאמונה הוא קנין בנפש דלמעלה מכל מה שיאמרו בו.

(ב) **וּלְהַבִּין** ג' מדרי' אלו באמונה, הנה אי' במד"ר³³ דישראל נקראו מאמינים בני מאמיני, מאמינים דכתי'³⁴ ויאמן העם וכת'³⁵ ויאמינו בהוי', בני מאמינים בני אברהם שנקרא אמונה דכתי'³⁶ והאמין בהוי'³⁷. וצ"ל בהראיות מהכתובי' דויאמן העם ויאמינו בהוי', דבאמת הם רחוקי' זמ"ז בתכלית הריחוק. דויאמן העם כתי' על זמן היו' ישראל במצרים שהיו בתכלית הקטנות והשפלות, והיו עובדי' בפרך³⁸ ולא ראו אור כלל. ויאמינו בהוי' הוא אחר האותות והמופת' שהי' גילוי אור לישראל ביחוד. דגם באותות ומופת' דמצרי' הנה לישראל הי' אור במושבותם³⁹, אמנם עיקר המופת הי' בשבירת הקלי', אלא שהוא בדרך ממילא דכשהקלי' נשברת מוספת אור בקדושה, וזהו נגוף למצרי' ורפוא לישראל⁴⁰. אבל בהגילויים דיצי"מ וק"ס הי' הגילוי לישראל, ולאחר אותות ומופת' כאלו האמינו בהוי', אשר לכאור' הוא רחוק בערך וגבוה במעלה ומדריגה הרבה יותר ממה דויאמן העם בהיותם במצרים בתכלית השפלות והקטנות, ואיך כללם במדרש במדרי' אחת. עוד זאת, דישראל נקראים בני מאמינים שהם בני אברהם, דאברהם נק' אמונה דכתי' והאמין בהוי', ולכאור' הלא זה בא רק להורות דאברהם האמין, ומה הוא זה דאברהם נק' אמונה. אשר בכללות הרי יש בזה ג' ענינים, דישראל הם מאמיני, והבי' שהם בני מאמינים, והג' בחי' אברהם שנק' אמונה. ובמד"ר⁴¹ ע"פ⁴² תשורי מראש אמונה, קאי על אברהם שהוא ראש לכל המאמינים, וא"כ נקראת האמונה ע"ש לפי שהוא פתח צנור האמונה. וצ"ל ההפרש דאמונה דכל ישראל, למה שאברהם נקרא אמונה.

והענין הוא, דהנה אמונת כל ישראל הוא דהוא ית' מחי' את העולמות בבחי' ממכ"ע ובבחי' סוכ"ע, והעיקר הוא האמונה בבחי' סוכ"ע⁴³. דהנה אי'

33) שמו"ר פ"ג, יב. שבת צז, א. וראה תו"א ו, סע"א. אוה"ת בראשית ח"ג תקנב, ב. סה"מ תרל"ח ע' צא. ע' קא.
34) שמות ד, לא.
35) בשלח יד, לא.
36) לך טו, ו.
37) ראה מדרש רבה שבהערה 41. מקומות שצויינו בהערה 33.
38) שמות א, יג-יד.
39) בא י, כג.
40) ישעי' יט, כב. זח"ב לו, א. וראה מאמרי אדה"ז תקס"ז ע' קיא ואילך. תורת חיים בא פז, א ואילך.
סה"מ תרע"ח ע' רלט. תש"ו ע' 70 ואילך.
41) שמו"ר פכ"ג, ה. שהש"ר עה"פ.
42) שה"ש ד, ת.
43) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד ע' צ. סידור שער חג המצות רפד, ג. סהמ"צ להצ"צ כב, ב ואילך.
אוה"ת פ' ראה ע' תשל ואילך.

אמנם אחר כל זה לא יתכן דבר המשל הנ"ל בקירוב אהבת אברהם כלל. דעם היות שהתקרב בקירוב נפלא ועצום במאד עד כי נא¹⁶⁷ והוי' אמר המכסה אני מאברהם, שזהו בדוגמת האיש המתקרב אל המלך אשר אין ביכולת המלך להתאפק מלגלות לו כל מסתרי סתרי מסתרו בכל אשר לו, בהעלם אחר העלם בהנהגותיו הפנימי, אשר ע"ז הוא אומר וה' אמר כו', כלומר האוכל אני לכסות מאברהם אוהבי גם בחי' פנימית אור העליון הסתום ונעלם בסתימת חכמתו ומדותיו כמו שהם מלובשי' בתכלי' הסתימות גם בבי"ע הנקרא כבשי דרחמנא¹⁹⁰. והוא מה שלפעמים נראים ענינים כאלו בהנהגה העליונה הנפלא ונעלה מהשגה, וכמו בענין דרך רשעים צלחה¹⁹¹, ולהיפך מזה יסורי הצדיקים ח"ו, שזהו הנהגה סתומה ביותר ונעלמה בכוננתו ית', אשר כל זה נגלה לאברהם אוהבי. ובכ"ז אי אפשר בשום [אופן] ולא יתכן כלל לומר שיהי' ערך לנשמת אברהם אף שהיא רמה נשאה ונפלאה ביותר, לערך האוא"ס הבל"ג, עד שנאמר שיתאחדו ויתעצמו להיות כאחד, כדוגמת האיש הזה שהתקרב בכל לבו ומאדו אל המלך, ונטיי' חסד והתקרבות המלך אליו, להיותם שני נשמות מוגבלות ויכולים להתכלל ולהתאחד בענין אחד המקרב ומאחד שניהם כאחד. אבל נשמת אברהם שהיא מוגבלה, אין לה ערך וחס כלל לאוא"ס הבל"ג, ומה גם להתקשר בקשר כ"כ עד שתכיר בעצם מהלך העצמות כבי', כדוגמת הכרת האיש שהתקרב אל המלך שמכיר ומשיג עצם מהלך נפש המלך כו'. אלא בהכרח לומר, דאף שהתקרב אברהם בקירוב עצום במאד עד כי כל רז לא נעלם ממנו, וידע תדע¹⁹², בכל זה לא התקרב ע"ז להיות במהות ועצמות או"ס ב"ה, אלא אדרבא כל אשר התקרב יותר באה"ר ונפלאה מתוך הבנה רחבה והשגה עמוקה ביותר, יותר נתרחק בבחי' הביטול במציאות, ואמר¹⁹³ ואנכי עפר ואפר שהוא בבחי' אין וביטול ממש. ונקראת השתחואה וביטול זה ביטול מקרוב, לפי שבא בסיבת עצום הקירוב, וכל אשר מתקרב יותר מתבטל יותר.

(י) **וביאור** דבר זה הוא, דהנה הנשמה היא מוגבלת, ועם היות דנשמה התהוותה בבחי' המח' כנ"ל, וההתהוות שבבחי' מח' אינו בבחי' מציאות עדיין, ומ"מ ה"ה מוגבלה. ונשמה המוגבלה הבאה להתקרב באה"ר ועצומה ודביקו' נפלאה בה' הבל"ג, בהכרח שיהי' עפ"י הקדמת השגה והתבוננות עמוקה ורחבה בענין המביא ומוליד התפעלות קירוב נפלא ואה"ר עצומה הלזו. והוא בזה שמשגי דאוא"ס ב"ה הוא בבחי' א"ס ואין לו ראשית, ומשיג דבר זה בהשגת שכלים נעלי' ועמוקים, וכל אשר ישכיל יותר הפלאת או"ס ב"ה והבדלת מהות הפלאה בזה, איך כי בענינים נפלאים יש הבדל באופן הפלאתם, ואיך כי באוא"ס להיותו בבחי' א"ס ואין לו ראשית אין הפלאה בזה רק בהבדלתו מכל, כ"א אדרבא שהוא מופלא ומובדל מהכל ונמצא

190) ברכות י, א.
191) ירמ"י יב, א.
192) לך לך טו, יג.
193) וירא יח, כז.

ובגוף ועצם מהלך נפש המלך בכל הענינים, מאחר שהמלך מקרבו בקירוב גדול כזה לגלות לו כל עמקי מסתריו כמו שהם עדיין בהעלם סתימת דעתו ורצונו במה שיהי' באחרית הימים. דזהו ענין המלוכה, אשר בחכמה יעשה לו מלחמה ושלום, ולראות את הנוולד אחרי זמנים מופלגים בריחוקם. ואשר אז בהכרח לומר כי יש ערך ויחס בנשמת האיש המתקרב לעצם נשמת המלך, עד כי קרוב הדבר לומר שזהו עיקר וסיבת הדבר שהביא את האיש הזה להתקרב בקירוב עצום ונפלא כזה אל המלך הגדול ורם, והיא היא אשר גרמה נטיית חסד המלך הגדול אליו, להיות שבעצם נפשותם קרובות זה לזה, וגרמה כל הקירוב הנפלא הלזה עד כי נתעצמו להיות כאחד ממש.

ט) **והנה** ככל המשל הזה לכאורה יובן בקירוב האה"ר ונפלאה דאברהם שהתקרב להוי', דאמרז"ל¹⁸² בן ג' שנה הכיר אברהם את בוראו, והתחיל להתקרב לחשוב מחשבות בהנהגת העולם, וכמבואר ברמב"ם הלכות ע"ז¹⁸³, עד שהציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני בעל הבירה¹⁸⁴, והתחיל להאמין ולהבין במה שהאמין, ובחן וצירף בדעתו ושכלו והשכיל למצוא חכמות עמוקות, דכל המציאות הרי בהכרח שיהי' לו ממציא, ואשר הממציא הוא אינו בגדר ומהות אחד הנמצאים שהמציא, דיש מיש עד אין שיעור שקר הוא¹⁸⁵. והממציא הלזה הנה בהכרח שהוא מקיים תמיד את הנמצאים והנפעלים, ואם יסלק ח"ו השגחתו מהם לרגע יתבטלו והיו כלא היו¹⁸⁶. וגם זה, עם היותו נמצא עמהם בהם ועליהם תמיד, הוא נסתר ונעלם מהם לשתי סבות שכליות. הא' להיותו בורא אינו מוגדר בשום גדר, והב' כאשר יהי' בקירוב ובגילוי לא יוכלו היות מה שהם ויתבטלו ממציאותן. עד כי ברוב עמלו בחכ' ודעת עמד על אמיתת הדבר, היותו ית' מצוי ראשון, במציאות בלתי נמצא¹⁸⁷, ומאמיתת המצאו נמצאו כל הנבראים והנפעלים מאין ליש, והשגחתו ית' פקוחה על כל בהשגחה פרטית, וזה חיות כל הנבראים וקיומם¹⁸⁸. וכאשר צרף ובחן כל הדברים, אהב את השם הנכבד והתקרב באהבתו, עד מסירת נפשו לפרסם אלקותו ית' בעולם, וכאמרם ז"ל¹⁸⁸ הקריא אברהם שמו של הקב"ה כפי כל עובר ושב. והתגלה אליו הוי' והתדבק בהוי' בדביקה וחשיקה גדולה, ומסר נפשו בריבוי יסורים, שנחבש עשרה שנים במאסר (ב"ב צ"א¹⁸⁹). ואברהם הלך ונסוע באהבתו זאת בעילוי אחר עילוי מיום ליום.

באדר⁴⁴ דכל מה שברא הקב"ה בעולם ברא באדם, ברא חורשים (יערות) בעולם ברא חורשים באדם שהם השערות, וכן הולך ומונה שם להשוות כל מה שנברא בעולם אשר יש דוגמתן באדם. ולכן האדם הוא עולם קטן⁴⁵ והעולם הוא גוף גדול⁴⁶, דכל מה שנברא באדם רמ"ח אברים ושס"ה גידים צפרנים ושערות, הרי יש ענינם בעולם. ומאחר שהעולם הוא גוף גדול, הרי בהכרח שיהי' לו חיות המחי', דאל"כ מאין הוא חי. וזה אנו רואין במוחש דהעולם חי⁴⁷, וכמו בצמיחת האילנות והדשאים, דכ"ז הוא אור הממלא, אשר זה מובן ומורגש מחיות האדם, וכמאמר⁴⁸ מה הנשמה ממלא את הגוף כך הקב"ה ממלא את העולם, שהוא האור והחיות האלקי הבא בבחי' התחלקות בעולמות כדוגמת הנשמה המתלבשת בגוף⁴⁹.

ד**הנה** באור וחיות הנפש המתלבש באברי הגוף, הרי כל אבר ואבר מתלבש בו כח וחיות פרטי, שבד"כ נחלק גוף האדם בג' מדריגות כללים ראש גוף ורגל⁴⁹, דאינו דומה לחיות כמו שהוא בראש להחיות שכגוף והחיות שברגלי', והגם דרגלים הם ג"כ לצורך האדם, דלבד זאת מה שגם הרגלים הם בכלל קומת ציור אדם ובלא זה הוא חסר, הנה עוד זאת היות בהם יתרון מה שהרגלי' מעמידים את הראש שנגבה קומתו, וכמו באדם היושב דנשפל קומתו, אבל כאשר עומד על רגליו נגבה קומתו, והם מוליכים את הראש במקום אשר מעצמו הראש אינו יכול ללכת⁵⁰. ועוד זאת יש יתרון בנעיצת התחלה בסוף דוקא⁵¹ יותר מבראש המתפשט⁵², וכמ"ש⁵³ שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו, דהגילוי דבחי' אנכי מי שאנכי הי' במשה בשביל השש מאות אלף, אם שהם רק בבחי' רגלי בלבד. דזהו יתרון מעלת הרגל שמגביה את הראש, דגם במשה נתוספו כמה אורות נעלי' בשביל ישראל דוקא, וכמאמר⁵⁴ כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל. וע"ד תמכין דאורייתא⁵⁵ שהם בדי הארון⁵⁶ שבהם וע"י הוא קיום התורה וכמ"ש במ"א⁵⁷.

44) פל"א. וראה קה"ר פ"א, ד. זהר ח"א קלד, ב. מורה נבוכים ח"א פ"ב. לקו"ת במדבר ה, סע"א ואילך.

45) תנחומא פקודי ג. תקו"ז תיקון סט (ק, ב. קא, א).

46) מורה נבוכים שם. והוא מובן ג"כ מ"מ"ש במקומות שצויינו בהערות 44-45.

47) ראה לקו"ת ואתחנן ד, א ואילך. סה"מ"צ להצ"צ מה, א ואילך. ובכ"מ.

48) ראה ויק"ר פ"ד, ת. מדרש תהלים קג, א. וראה ברכות י, א. דבר"פ"ב, לו.

49) ראה לקו"ת אמור לא, ב.

50) ראה תו"א ר"פ בראשית (א, ב). לקו"ת ר"פ נצבים (מד, א). אוה"ת בראשית ח"ו תתרכו, ב. סה"מ

תרל"ח ע' רל.

51) ראה ספר יצירה פ"א מ"ז.

52) ראה תו"א שמות נב, א. סה"מ תר"ל ע' שכ. תרל"ג ח"א ע' קית. תו"א, אוה"ת וסה"מ שבהערה 50.

53) בהעלותך יא, כא.

54) ברכות לב, א.

55) ראה זהר ח"א ת, א. ח"ג נג, ב.

56) ראה לקח טוב, צרור המור וש"ך עה"ת תרומה כה, יג"ד. סה"מ תרפ"ז ע' פט. תרפ"ט ע' 127.

57) ראה תו"א וסה"מ תרל"ג שבהערה 52. סידור עם דא"ח צח, ג. אוה"ת חוקת ע' תתסט ואילך.

182) נדרים לב, סע"א. ב"ר פ"ל, ת.

183) פ"א ה"ג.

184) ראה ב"ר רפ"ט.

185) ראה מורה נבוכים ח"א ספ"ג. ח"ב בהקדמה הקדמה השלישית. וראה ספר החקירה להצ"צ לה,

ב ואילך. מו, ב. סה"מ תרצ"ב ע' רלו. ע' שלו. ובכ"מ.

186) ראה סה"מ תרס"ג ח"א ס"ע לד ואילך. תרצ"ו ס"ע 120. וש"נ.

187) ראה מורה נבוכים ח"א פנ"ז. המשך תרס"ו ע' ה. ע' תסד ואילך. סה"מ תרס"ח ע' קפח. המשך

תער"ב ח"א ע' קלה. ח"ב ע' אקמד. ח"ג ע' איתסא. סה"מ עור"ת ע' עג. עטר"ת ע' תמ. תש"ה ע' 187. וראה

הדרן על הרמב"ם תש"ה סע"ה ח (קה"ת, תשמ"ה – ע' 15). ובכ"מ.

188) סוטה י, סע"א ואילך.

189) עמוד א.

ובזה יבואר ענין מוחשי בדרכי העבודה, במה שאנו רואים במוחש דעשי' לעילא⁵⁸, דמי שעבודתו בדרכי העבודה הוא בעשי' ופועל, אף שהוא רק בבחי' רגל, דהשגתו בהתגלות אינה בריבוי הידיעה והשגה רחבה, הוא עולה במעלה ומדריגה הרבה יותר מבעלי ההשגה. דהנה תכלית ההשגה בהשכלה גופא הוא תכלית הידיעה אשר לא נודעה⁵⁹, דבהשגה דכאשר משיג את הענין על בוריו, הנה עיקר החיות והענג בההשגה הוא זה שאינו בבחי' מוגבל, שהבלי גבול בזה הוא הרגש הענין, דעם דער הער פון דעם מושכל, הנה אנו רואים במוחש דהרגש זה בעצם העלמו, פי' מה שאינו בא בהתגלות כדיבור, הוא יותר בבעלי עבודה מכמו שהוא בבעלי השגה, מפני מעלת נעיצת התחילה כו'. וזהו מה שמעמיד את הראש, דבעלי השגה הגבהה קומתם הוא ע"י העבודה בפועל, דהעבודה בפועל מוליך את ההשגה למקום שמצ"ע אינו יכול להגיע לשם. וכמאמר⁶⁰ אין חכם כבעל הנסיון, דהנסיון והעבודה בפועל מאמת ומקיים בו בעצמו דבר חכמתו והשגתו שיהי' בבחי' התאמתות והתעצמות. שזהו מעלת נעיצת התחילה שהוא בסוף יותר מכמו בראש המתפשט.

ג) **אמנם** הנה באור והחיות הבא בבחי' התלבשות וגילוי, הלא בחלק האמצעי שהוא חלק הגוף הוא יותר מכמו בחלק הרגלים, דבחלק הגוף הוא הלב ואברים הפנימיים, דנקובתן במשהו⁶¹ וכל חיות האדם תלוי בהם. דהגם דהרגלים הם ג"כ לצורך האדם והם המשלימים ציור קומתו, ומ"מ אין החיות תלוי בהם, אבל בהאברים הפנימיים תלוי חיות האדם. ובפרט בפנימיות הענינים, הרי הלב הוא משכן המדות, שהוא נעלה הרבה יותר מכמו החיות שברגל. דהאור והחיות שברגל הוא רק כח ההילוך שהוא כח אחרון שבנפש, משא"כ המדות הם גבוהים ונעלים יותר. והגם שבחלק הגוף הם גם הידים, שהם כח הפועל שהוא ג"כ כח האחרון שבנפש, ומ"מ גם זה אינו בדומה לכח ההילוך שברגל⁶², דהרגל כחו בזריקה, וכמו בזריקת צרורות והדומה בהילוכו, דאין זה בכוונה כלל, ולכן גם בבע"ח ישנם ג"כ כזה. וגוף ועצם ההילוך דזהו מעלת הרגל, הוא כח אחרון שבנפש (ומה שמגביה ומוליך את הראש, הרי אין זה כוונת הרגל, כלומר שנעשה בכוונה, כ"א רק סיבה הגורמת. ולכן עצם החכמה בההילוך הוא ע"י

58) זוהר ח"ג קח, ב. ח"א קטו, א. ביאורי זוהר לאדמו"ר האמצעי בהר פב, סע"ב ואילך. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"ב ע' תעא ואילך. אוה"ת ראה ע' תרסח. סה"מ תרל"ח ע' רלג. תרע"ח ע' שצו ואילך. תרצ"א ע' ריב.

59) ראה בחינות עולם ח"ח פ"ב. ספר העיקרים מאמר ב ספ"ל. של"ה קצא, ב. סה"מ עז"ת ע' צג. תרצ"ח ע' קצ. לקו"ש חכ"ז ע' 254. ע' 263.

60) עקידה פ' נח שער יד (ד"ה [הקדמת] השלישית). וראה סה"מ תרפ"ט ע' 222. תרצ"ז ע' 176. תרצ"ח ע' ט. הש"ת ע' 165. תש"ט ע' 35 (הב'). ועוד.

61) ראה משנה חולין מב, א. שו"ע יו"ד סכ"ט ובנ"כ שם. וש"נ. וראה לקו"ת פקודי ג, ג. תורת חיים שם תמג, א.

62) ראה תו"א שמות שבהערה 52. אוה"ת ענינים ע' קיב. סה"מ תרכ"ז ע' תנו ואילך. ע' תע. ד"ה מים רבים תר"ץ. וראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים ע' קלה. תקס"ז ע' ערה. אוה"ת שמיני ח"א ע' רמו. ח"ב ע' תס.

כי תשמע בקול ה"א¹⁷², ומפרש בלקו"ת¹⁷³ במה שמלוכב בהקול. ועד"ז והאמין בהוי', במה שמלוכב בהוי', דכתי'¹⁷⁴ ויקרא הוי' הוי' שהם ב' שמות, שם הוי' דלתתא ושם הוי' דלעילא, ואמונת אברהם הוא בש' הוי' דלעילא. וזהו ויחשבי³⁶⁷ לו לצדקה¹⁷⁵, דאמונה זו היא בשם צדקה, דעצמות א"ס ב"ה לית מח' תפיסא ב' כלל. ואברהם האמין בזה, והגיע לזה ע"י הקדמת האמונה בממכ"ע וסוכ"ע.

וביאור ענין עבודת אברהם, הנה¹⁷⁶ אברהם עבודתו בחסד¹⁷⁷. אמנם זהו במדות, וכל מדה הרי היא התפעלות על דבר, ובהכרח שיהי' לו איזה דבר כמו שכל והדומה שמעורר על התפעלות זאת. דההשגה וההתבוננות היא מעין סוג זה, דמאחר שממנה בא ונולד מדה כזו. וא"כ דכאשר אע"ה מדתו מדת החסד, הרי בהכרח כי המעורר ע"ז היא בחי' האהבה והקירוב, ולכן נק' אברהם אוהבי¹⁷⁸, שהי' מתקרב באה"ר ועצומה ע"י הבנה גדולה והשגה נפלאה בקירוב אחר קירוב בעילוי אחר עילוי, דככל יום ויום הי' הולך ומתקרב באהבתו להוי', וכמ"ש¹⁶⁸ הלוך ונסוע ואי' בזהר¹⁷⁹ הלוך ונסוע מדרגא לדרגא, וכמו העולה בסולם שהולך משליכה לשליכה.

ולקרב אל השכל האהבה דאברהם, יובן עד"מ התקרבות האדם אל המלך. וכמו א' האוהב את המלך בכל לבו ונפשו ומאדו במס"נ באהבתו, דהנה כל תכליתו הוא שהולך ומתקרב אל המלך, דיום יום יתקרב בקירוב אחר קירוב איך להתקרב אל המלך. והמלך כאשר מרגיש קירוב האיש הזה איליו, וגודל נתינתו ומסירתו איליו, הנה כמים הפנים אל הפנים¹⁸⁰ מראה לו אהבה וקירוב, עד כי ברבות הימים ימי הקירוב והעלי' בשקידה עצומה, הלא נעשים כאיש אחד ממש, האיש ההוא והמלך, עד כי אין שום דבר החוצץ ומפסיק ביניהם כלל, וכדוגמת דוד ויהונתן שהתקשרו בקשר אהבה נפלאה במאד. אשר מובן כי אז לא יוכל המלך מלתאפק אשר לא יגלה לאוהבו וריעו האמיתי הזה את הכמוס ונעלם בדעתו רצונו מדותיו והנהגתו בכל עניני ומשפטי המלוכה, הן בהנהגת הבית פנימה שהם בסדר ומשטר כבוד מלכים, והן בהנהגת שריו הגדולי' והקטנים הקרובים והרחוקים, והן בהנהגת כללית המדינה, אשר כל אלה בחכמה עמוקה מתנהגים לתכלית הכוונה פנימית המסותרת בכל הפעולות האלו. והאיש הזה, בהגלות נגלו' לו כל אלה, מתקשר בעצם נפשו בהמלך ונעשה ריע המלך¹⁸¹ ממש, אשר בהכרח לומר כי יודע ומשיג בעמקי הענינים האלו,

172) פ' ראה יג, יט.

173) פ' ראה ד"ה כי תשמע בקול (כג, ב).

174) תשא לד, ו. ו. זח"ג קלה, רע"א (באד"ר). תו"א בשלח סא, ד.

175) בפסוק: ויחשבה לו צדקה.

176) בהבא לקמן – ראה שערי תשובה שבהערה 1.

177) ראה זח"א מז, ב. וראה בארוכה סה"מ תרמ"ח ס"ע קצ ואילך.

178) ישע"י מא, ת.

179) ראה זח"א פ, א. פד, א.

180) ע"פ משלי כז, יט.

181) לשון הכתוב – דברי הימים א כז, לג.

העקרי' דאמונה הוא ציור בנפש אשר לא ישער הנפש שתירתו בשום פנים, גם אם אינו יודע דרכי ההתאמתות בו, ויפול האמונה גם כשלא יושג להמאמין מצד החוש כ"א עפ"י קבלה, וכנ"ל דסוכ"ע הוא מוכרח ומובן [מממכ"ע]. וזהו דישראל נקראים מאמינים, ומבוא' במד"ר ראי' ע"ז מהכתובי' ויאמן העם, ויאמינו בהוי', דעם הוי' שהם קצוות רחוקי' זמ"ז וכנ"ל (בהקושיא), אבל היא הנותנת, דמממכ"ע מובן ומוכרח בחי' סוכ"ע. וזהו אמונתינו בהוי' דאיהו ממכ"ע ואיהו סוכ"ע, והעיקר הוא האמונה בבחי' סוכ"ע דאינו נרגש כ"כ. אבל כללות אמונה זו, עם היותה שהיא בחי' ביטול, והביטול בהב' מדרי' דד"ת וד"ע, וכנ"ז הוא רק בהאור שהוא בבחי' שייכות אל העולמות.

ח) **והנה** אמונת אע"ה הוא למעלה מזה, דכתי' 163 וארא אל אברהם כו' באל שדי, ותרגם ואתגלית, דההארה האלקית שהיא בבחי' מקור אל העולמות, היתה באברהם בבחי' השגה ממש. וזהו ואתגלית שהיא התגלות העצמות דבחי' אל שדי, שהיא ההארה האלקית שהיא בבחי' מקור אל העולמות. וגם ה' מאיר לו הגילוי דש' הוי', ומ"ש ושמי הוי' לא נודעתי, ידוע 164 דהוא שם הוי' דלעילא, דלכן אמר לא נודעתי ולא [נאמר לא] הודעת 164, ואי' בבחי' 165 דשמי הוי' הו"ע הוא ושמו אחד, והוא ושמו אחד הוא שם הוי' דלעילא. ומצינו כמ"פ שם הוי' גבי האבות, וכת' 166 וירא אליו הוי' ותרגם ואתגלי לי' ד', וה' אמר המכסה אני 167, ואיך אמר ושמי הוי' לא נודעתי. אלא שצריכים לחלק דמה שנגלה להאבות הוא שם ד' דלתתא, אבל שם הוי' [דלעילא] לא נתגלה להם. וזהו דאמר באברהם הלוך ונסוע הנגבה 168, דהלוך ונסוע הוא בחי' רצו"ש 169, וידוע 170 דעיקר הידיעה ברו"ש הוא באו"ס הסוכ"ע כו', וא"כ מה שאצלינו הוא בדרך אמונה בב' בחי' דממכ"ע וסוכ"ע, האמונה בממכ"ע דהמחדש בטובו ככ"ת מע"ב, שהוא שם שדי או ש' אדני, והאמונה בבחי' סוכ"ע שהוא הגילוי דשם הוי' ההתהוות שבבחי' מח' וכנ"ל, ה' זה באברהם בבחי' השגה ממש. ואמונת אע"ה הוא בבחי' העצמות דלמעלה [מממכ"ע וסוכ"ע]. וזהו תשורי מראש אמנה, דקאי על אברהם שה' ראש לכל המאמינים, שפתח צינור האמונה. ונק' עצמו בשם אמונה דכתי' והאמין בהוי', דאמונתו היתה בשם הוי' דלעילא. וזהו והאמין בהוי', במה שמלוכש בשם הוי', וע"ד כי נשבעתי נאום הוי' 171. ובעבודה הו"ע

הראש. דכן הוא גם בדרכי העבודה, ולכן מי שהוא בעל השגה טובה כנ"ל וגם יש לו כח ההילוך, ה"ה עוד למעלה מבעלי עבודה בלי השגה כו').

וְגַם זה שביכולת הרגל לרקד והדומה בכוונת שכל, הנה זה בא ע"י אולפנא ולימוד דוקא 63. משא"כ בידיים, הנה פעולתם הוא שמחלקים כל דבר ע"י אצבעו' היד, והוא פועל בכוונה. וכמו בכתובה דיש בזה הלבשת השכל, ועם היות 64 כי אין השכל ממש מתלבש בהאצבעות, ומ"מ ה"ה כלים שע"י בא אור השכל. ומכ"ש כמו במלאכת הצינור והאימון שזהו בסיבת הכלי' ממש. והגם שזה שבא מקורו הוא השכל דיש לו חוש לצייר הצינור, ומ"מ הלא פועל דבר הצינור בא ע"י הידיים דוקא, שבהם הוא כח אימון זה. דבזה חלוק כח המעשה שבידיים, דעם היותו כח אחרון בדוגמת כח ההילוך, אבל עם זה הוא נעלה הרבה יותר בזה שיש בו התלבשות השכל בבחי' התאחדות ממש. דמה שמשיג בשכלו עפ"י החוש שלו בצינור, הנה זה בא בפועל ע"י הידיים שהם כלים בטלים, ומתאחדים עם החוש, עד שהחוש פועל בו להביא עומק מחשבתו בציוריו. ובפרט בפנימיות האדם ורוחניותו, חלק האמצעי נעלה יותר דכל החיות תלוי בו. וכמו בגשמיות חיות הגוף הוא ע"י הלב והריאה, דהלב רו"ש דפוחת וסוגר בב' דפיקות ולבא פליג לכל שייפיין 65, דחיות כל האברים הוא ע"י הילוך הדם מהלב, ובכדי שיהי' עבודת הלב בהילוך הדם כדבעי למהוי בסדר מסודר, הוא ע"י הריאה שמנפפת בכנפי' על הלב.

וכמו"כ יובן בדרכי העבודה, דהלב הפנימי הוא רוחני' וגשמי' בהב' חללי 66, דחלל השמאלי מלא דם, וחלל הימני מלא רוח חיים 66. דעיקר העבודה הוא להפוך את הגשמי לרוחני. וכאשר יש איזה קלקול ח"ו בהלב, ואז אין כנפי הריאה יכולי' לפעול כ"כ על הלב ונק' סרכת הריא 67, וכמבואר בלקו"ת בד"ה מי אל כמוך (דרושי ר"ה) 68 בענין זה. וא"כ חלק הגוף הוא למעל' יותר מחלק האחרון דרגל. אבל לגבי חלק הראש, גם חלק הגוף אינו נחשב, דבהראש הוא עיקר החושי' והכחות, ראי' שמיעה ודיבור, שהם ממעלת האדם, ועל כולם כח השכל שבמוח שבראש. דהגם מה שהוא לצורך האדם הרי המוח והלב הם בשוה, ומ"מ הנה במעלת

63) ראה סה"מ תרס"ד ע' קלב.

64) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' תקלד. אוה"ת שמיני ח"ב ע' תסח ואילך. סה"מ תרנ"ב ע' כז ואילך. תרס"ד ע' קלא. וראה ביאורי הוהר להצ"צ ח"א ע' קד ואילך. סה"מ תר"ל ע' סג ואילך. פר"ת ע' קפד. תרפ"ז ע' פג.

65) ראה זהר ח"ב קנג, א. ח"ג קסא, ב. רכא, ב (ברע"מ). רלב, א (ברע"מ). אגה"ק סל"א. תו"א בראשית ז, ד. לקו"ת שה"ש כט, ב ואילך. לא, א ואילך.

66) ראה זח"ב קז, ב. עץ חיים שער נ (שער קיצור אבי"ע) פ"ד. ראשית חכמה שער היראה פ"ג. שו"ת הרמ"ע מפאנו סימן צב (ע' קע – בהוצאת ירושלים, תשכ"ג). תניא פרק ט [וב"מ"מ, הגהות והערות קצרות] לתניא שם]. תו"א בראשית ז, ד. ועם הגהות כו' – אוה"ת שם ח"ו תתנח, א. לקו"ת שה"ש לא, א.

67) בלקו"ת שבהערה הבאה מציין: ע' ברע"מ שם [פ' פנתס] דרל"א סע"א ודרל"ד א' ודרל"ה.

68) סב, א. וראה גם ספר המאמרים תרח"ץ ע' רפד.

163) וארא ו, ג.

164) ראה אוה"ת וארא ע' קכז. ח"ז ס"ע בתקסה. ח"ח ע' בתתצג.

165) וארא עה"פ.

166) וירא יח, א.

167) שם, יז.

168) לך לך יב, ט.

169) ראה תו"א יתרו סח, א. עג, ד.

170) בסה"מ עטר"ת שבהערה 1 מציין כאן: עמ"ש בד"ה ויתן אל משה, עטר"ת [סה"מ עטר"ת ע' רס ואילך].

171) וירא כב, טז.

האדם וחשיבותו הוא בהמוח יותר מכמו בלב. דאם שהמדות הם נעלים, אבל אין זה רק במעלת האדם, דלכן המדות ישנם בבע"ח ג"כ, ואדרבא עיקר ענין המדות במהותן העצמי מה שהם תוקף, הוא יותר בבע"ח מכמו באדם. דהמדות הם כל מדה ומדה, מדה מיוחדת לעצמה, דכאשר הוא במדה אחת הרי הוא נתפס כולו רק במדה ההיא, ואין נותן מקום למדה אחרת כלל, ומכ"ש למדה הפכית ממנה⁶⁹. וזה עיקרו בבע"ח, דזה רחמני וזה אכזרי⁷⁰. אבל האדם עיקרו מוחין, דשכל אם שענינו הגבלה, אבל תוכנו הוא הבל"ג דגבול, וכנ"ל בע' תכלית הידיעה אשר לא נודעה, ולכן בשכל הרי הוא השגת כל דבר בכמה פנים שונים (עד כי גדלו' המוחין הוא שיכול לקבל שני סברות הפכים בשכל א' ממש כמ"ש במ"א)⁶⁹. ומעלת האדם הוא שהוא בעל שכל. והגם דרעו"ד שלמעלה מהשכל הוא בלב דוקא, אמנם זה במה שלמעלה מאור וחיות המתלבש בבחי' התיישבות, וכידוע דברעו"ד הרי יש בזה ב' מדרי⁷¹, הא' הוא רעו"ד שע"י ההתבוננות, והגם שהוא בחי' רצון, דרצון בכלל ההתבוננות אינו פועל כ"א גורם, ומכ"ש רצון עצמי, ומ"מ ה"ה בא התגלות ע"י ההתבוננו', ורק שההתבוננות היא באו"ס שלמעלה מההשתל', וההתבוננות הוא בשכל, וע"י השכל נעשה ההתעוררות בלב. והב' הוא רעו"ד שאינה ע"י התבוננות, כ"א מה שהוא בעצם הנשמה, והוא הרצון העצמי הנטוע ומושרש בעצם הנשמה. וידוע⁷² דעצם הנשמה קשורה בנקודת הלב דוקא. אמנם כ"ז הוא בהאור והחיות שלמעלה מהתלבשות, אבל במעלת האדם וחשיבותו שבבחי' התיישבות, הוא במוחין דוקא.

ד) וזהו מה הנשמה ממלא את הגוף, דאור וחיות הנפש בהתלבשותו בהגוף מחי' כל אבר ואבר בכח פרטי דוקא, כך הקב"ה ממלא את העולם, שהוא בחי' אור הממלא⁴⁹. דבד"כ נחלק בג' מדרי' דג' עולמות ב"ע, דבברי'א' שם גילוי אור המוחין, וכמאמר⁷³ אימא עילאה מקננא בבריאה, דאימא עילאה שהיא בחי' בינה מאירה במקום הכסא שהוא עולם הבריאה⁷⁴. וביצ' גילוי המדות, וכמאמר⁷³ שית ספירן ביצירה. ובעשי' גילוי בחי' אופן⁷³, דאופן בעשי' שהוא בחי' מל', שנק' רגלי השכינה⁷⁵. וכמו שהוא בג' עולמות ב"ע הפרטי, הנה כמו"כ הוא בכללות העולמות

69 ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ח ח"א ע' א ואילך. תורת חיים בראשית ט, א ואילך. אוה"ת נח ח"ג תרלב, ב ואילך.

70 ראה לקו"ת אמור לו, ג ואילך.

71 ראה סה"מ עת"ר ע' כג ואילך. תרצ"ב ע' נט ואילך.

72 ראה תו"א תצוה פד, סע"ב ואילך. לקו"ת בלק סז, ד. עטרת ראש ית, ב ואילך. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"ג סע"ג נג ואילך. המשך תרס"ו ע' ס ואילך. סה"מ עטרת ע' פט. תרצ"ז ע' 148. ע' 288. ובכ"מ.

73 תקוני זהר ת"ו (כג, א).

74 פרדס שער טז (שער אבי"ע) פ"ג. עץ חיים שער מו (שער כסא הכבוד) פ"א. פ"ד"ה. שער מז (שער סדר אבי"ע) פ"ה. דרושים נחמדים למהר"ם ש"ף (בסוף מס' חולין) ד"ה הפרש שבין ישראל למלאכים. לקו"ת האזינו ע"ד, ד. סה"מ מלוקט ח"ה ע' רלח (בהוצאה החדשה – ח"ג ע' קס). וש"נ.

75 ברכות מג, ב. וראה תורת חיים שמות כט, ד. ובכ"מ.

בנפשם אמונה זו דההתהוות הוא מאין ליש תמיד. דתחלתו הוא אמונה פי' ביטול בנפש, דמפני הביטול מתקבל זאת, לייגט זעך אזיי אפ, ואח"כ הנה זה בא גם בהשגה. וזהו פי' אמונה מל' אמת, דאמת נת"ל שהוא הסכמת המציאות עם הציור, וכמו"כ יובן בבחי' האמונה דממכ"ע, דכאשר מתבונן בזה ואיך מבשרי אחזה¹⁵⁸ שצריכים הכשר הכלי, וכמו שיש חילוקים בין עובד הוי' בהתבוננות לאשר לא עבדו¹⁵⁹, דזה משיג וכאלו רואה במוחש וזה אינו משיג, הנה כמו"כ נש"י נבדלי' בעצם ההכשירות שלהם, שהם מוכשרים ועלולים מצד חושי נפשם להשיג השגות כאלו. וע"ד שנת' במ"א¹⁶⁰ בהפרש הנה"א והנה"ב מצד עצם החושים שלהם, דהנה"ב הוא בהמי, והגם דיש בו שכל אבל השכל שלו הוא רק בטבע, ולכן כל השגותיו הם רק בעניני' הטבעיים בההרכבה וההפרדה, בהמנוחה והתנועה. אבל במה שלמעלה מן הטבע, וכמו בענין ההתהוות מאין ליש אינו מוכשר להשיג זאת מעצמו. וחוש הנה"א הוא להיפך מזה לגמרי, דהשגותיו הם איך שהאין מהווה את היש ופרטי הענינים שבוה. וכמו"כ יובן בכללות ענין ההכשירות דנש"י, שהם מוכשרים לקבל השגות כאלו, וטעם וסיבת הדבר הוא לפי שקבוע בנפשם אמונה זו, ולהיות דנש"י מושרשים בבחי' המח' שהוא בבחי' נביעה תמיד מאין ליש, לכן הם עלולים להשיג איך כי מחדש בטובו בכי"ת כו'.

וזהו שיטת הרמב"ם בענין האמונה, שהדבר מצוייר בנפשו, שהו"ע ההשרשה הנ"ל, ומאמינים בו כמו שהוא מצוייר, דבלא אמונה א"א להיות התחלת השגה זו כלל. ונק' אמונה זו בשם אמת, שהוא הסכמת המציאות עם הציור, דהרי אח"כ כשמשגיג זאת ומרגיש בנפשו, הרי אז רואה במוחש כי כן הוא. ומ"מ נק' זה ג"כ בשם אמונה, לפי שאינו דבר הנאמר בפה, דאי אפשר שירגיש חיות העולם שהוא גוף גדול והכרח חיותו כמו שמרגיש זאת בנפשו, ולכן נקראים ישראל מאמינים. ונק' בני מאמינים, לפי שמאמינים דאיהו סוכ"ע, ונק' אמונת הסובב בשם בן לפי שהיא נולדה מבחי' ממכ"ע. וע"ד להבין דבר מתוך דבר¹⁶¹, ד[מ]ממכ"ע שהוא בחי' חיוב, מוכרח שיובן בחי' השלילה וכמ"ש במ"א¹⁶². ופי' אמונה מל' אומן, וכמו מעשי ידי אומן, דנת"ל דזה הוא בההוד והיופי שלמעלה מהפועל בפועל כנ"ל, והוא האור מקיף השוכן על פני מלאכת הכלי ההיא שנראה וניכר כי מעשי ידי אומן הוא. ואף דזה נראה בכל פרט של הכלי, ובלא פרטי הכלי לא הי' זה, ומ"מ היופי מתיחס לכללות הכלי דוקא. וכמו"כ יובן בהאמונה דבחי' סוכ"ע, דזהו שיטה הב' שבאמונה, דעת

158 איוב יט, כו.

159 מלאכי ג, יח. חגיגה ט, ב. וראה תניא פט"ו.

160 ראה סה"מ תרנ"ט ע' קנט. עטרת ע' רפט ואילך. ד"ה בסוכות תשבו תרנ"ץ פ"ג. ד"ה ויבוא עמלק תרנ"ב פ"ב ואילך. סה"מ תרצ"א ע' קפה. ע' רז ואילך. ד"ה אור ליי"ד תרצ"ד. ובכ"מ.

161 שבת לא, סע"א. חגיגה יד, א. סנהדרין צג, ב.

162 ראה תו"א בראשית א, א. אוה"ת בראשית ח"ו תתרכד, ב ואילך. סה"מ תרל"ח ע' רכב ואילך.

עטרת ע' תקפב. תרצ"ג ע' תקכד ואילך. תרצ"ז ע' 276.

יכולני¹⁵⁰ לשער כמה טפות יש ביים¹⁵¹. ועם היות דבשביל מספר כזה צריכים עצות מרחוק¹⁵² איך לספור זה, אבל מ"מ יחול בו המספר, ובבל"ג אינו שייך המספר כלל. וא"כ בשמים וארץ, דאמר דהארץ היא כגרגיר חרדל לגבי השמים, בזה גופא מוכיח דהוי ערך ביניהם. וכת"י¹⁵³ אענה את השמים והם יענו את הארץ, הרי צ"ל שיעור מוגבל בריחוק השמים מן הארץ, שגייע ההשפעה מן השמים אל הארץ.

והדוגמא מכ"ז יובן בסוכ"ע שהוא בבחי' סובב ומקיף אל העולמות, וא"כ ה"ה בגדר שייכות אל העולמות עכ"פ. ועוד, דאם שהוא בבחי' מקיף, אבל הוא בבחי' חיות אל העולמות¹⁵⁴, וא"כ צריך להיות בבחי' ערך, דהמקיף הוא לפ"ע המוקף¹⁵⁵. ולכן הרי יש מקיפים פרטים בכ"ע לפי ערכו, דעם היות דכללות כולם בלתי מחולקים זמ"ז שהם בבחי' מקיף, ומ"מ ה"ה לפ"ע העולם, דבכל עולם ועולם הנה לפי אופן האו"פ שבו כן הוא האו"מ, דלהיות שגם הוא לצורך העולם, דכשם שהעולם צריך לאו"פ כן הוא צריך לאו"מ¹⁵⁶. ובזה יבואר מ"ש במד"ר¹⁵⁷ ומה ה"י העולם חסר מנוחה, בא שבת בא מנוחה. והנה מנוחה הוא בחי' גילוי הסובב, וכמו עד"מ בכחות הנפש הנה המנוחה היא עליית הכחות אחרי שעבודם בעבודה ויגיעה, דבעת העבודה הרי הכחות משועבדים בהפועל ההוא, שהוא ממולא מן העבודה ההיא, ואח"כ כשנח מעבודתו עולים הכחות בבחי' מנוחה שהוא הארת הענג מה שלמעלה מבחי' התלבשות באברים וכלים, וכידוע דענג הוא מכחות מקיפים שבנפש, וכמו"כ יובן גם בעולם דמנוחה הוא גילוי אור שלמעלה מבחי' התיישבות דממכ"ע. ואומר כי ה"י העולם חסר מנוחה, וכאשר בא המנוחה הוא מילוי החסרון, א"כ מזה מובן דגם סוכ"ע הוא בגדר שייכות אל העולם. וזהו האמונה בהב' בחי' ממכ"ע וסוכ"ע, דבכללות הוא האור שהוא בבחי' שייכות אל העולמות.

וזהו מה שנש"י נק' מאמינים בני מאמינים, דמאמינים הוא האמונה דממכ"ע, ועם היות דכללות ענין דממכ"ע אינו בבחי' אמונה, שהרי הוא כאלו רואה ממש, אבל באמת הנה העיקר בזה הוא האמונה. וכאמור דלהיות דנש"י מושרשים בבחי' המח', ובמח' הוא הנביעה תמיד ובגילוי, ע"כ גם בנשמות כמו שירדו למטה קבועה

(150) הוריות י, א.

(151) ראה אוה"ת בראשית ח"ו תתרלט, א. סה"מ תרל"ב ח"ב ע' תקסו. תרל"ח ע' רפ. עטר"ת ס"ע קז ואילך. תרפ"א ע' ריא. ע' שג. תרפ"ד ע' שלח. תרצ"ט ע' 244.

(152) לשון הכתוב – ישע"י כה, א.

(153) הושע ב, כג.

(154) תניא שם (סח, ב).

(155) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג ח"א ע' רמג. סה"מ להצ"צ פה, א.

(156) ראה סה"מ תרנ"א ע' נה. תרצ"א ע' רלב.

(157) כ"ה גם בשם המד"ר בסה"מ עטר"ת שבהערה 1. וראה פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל). תוס' סנהדרין לח, א (ד"ה חצבה). בב"ר פ"י, ט: „ומה נברא בו לאחר ששבת, שאנן, ובמתנות כהונה לבי"ר שם: „כמ"ש חז"ל מה ה"י העולם חסר מנוחה באת שבת באה מנוחה“.

שנחלקים בג' עולמות כללים⁷⁶, ובפרטיות הרי יש כמה מדרי' בעולמות עד אין שיעור, וכמ"ש⁷⁷ ועלמות אין מספר א"ת [ועלמות אלא] ועולמות⁷⁸, שהאור והחיות האלקי הבא להחיות את העולמות הוא בריבוי, ובא בבחי' התחלקות בכל עולם ועולם לפ"ע. והנה כללות האור דממכ"ע הוא הארה חיצונית הבאה ע"י ריבוי צמצומים והעלמות, דהאור והחיות הנמשך לבי"ע הוא הארה חיצונית הבאה ע"י הפסק הפרסא⁷⁹. דהנה כתי"י⁸⁰ מלכותך מלכות כ"ע, דכל עולמים התהוותם וחיותם הוא מבחי' המל'⁸¹, והיינו מה שבא בהשפעה בקירוב.

דהנה בהשפעת המל' הם ב' בחי'⁸², השפעה בריחוק והשפעה בקירוב, דכתי"י⁸³ והים עומד עליהם מלמעלה, דהגם שעמידתו עליהם, ומ"מ הוא מלמעלה מהם. והב' הוא השפעה בקירוב, דהשפעה בקירוב הוא הארה חיצונית דבחי' מל' שבאה ע"י הפסק הפרסא שבין אצ"י לבי"ע. ובכללות העולמות, האור דממכ"ע הוא האור שבא בבחי' מדה וגבול, והוא גילוי אור הקו הנמשך מאוא"ס שלפני הצמצום, שבא במדה ושיעור בבחי' התחלקות מעלה ומטה, ובא בבחי' התיישבות בהעולמות והספי' בכאו"א לפ"ע. וטעם וסיבת הדבר, לפי שכללות האור דממכ"ע הוא בחי' הארה חיצונית מהמדרי' היותר אחרונה דבאו"א"ס שלפ"צ⁸⁴, ובאה ע"י הצמצום דוקא, ולכן באה בריבוי התחלקות בכל עולם לפ"ע. אמנם גם אור הסובב הוא מחי' את העולמו' כ"א בבחי' מקיף. והגם דכתי"י⁸⁵ את השמים ואת הארץ אני מלא, שהוא בהשוואה⁸⁶, ומ"מ ביאר בסש"ב⁸⁷ דסובב אין הפירוש שהוא סובב ומקיף בלבד, אלא שנכנס בתוך כל חלקיו, דגם בארץ הלזו הגשמי הרי נמצא תוך תוכו ופנימיותו, ורק שאינו בבחי' התלבשות ותפיסא כ"א בבחי' מקיף. דאינו דומה כמו שהוא בהאור דממכ"ע שהוא בבחי' התלבשות ממש, כ"א שהוא בבחי' מקיף, וכמ"ש⁸⁸ כי נשגב שמו

(76) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים ע' א ואילך. ועם הגהות וכו' – אוה"ת ענינים ע' עז ואילך. לקו"ת מסעי צה, א ואילך. סה"מ תרמ"ד (קה"ת, תשס"ב) ע' שכא. תרצ"ב ע' צז. ועוד.

(77) שה"ש ג, ח.

(78) תקו"ז בהקדמה (יד, ריש ע"ב).

(79) ראה עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) פי"ג י"ד. שער מז (שער סדר אבי"ע) פ"א. תו"א לך לך יב, סע"א ואילך. שם, ד ואילך. סה"מ להצ"צ ז, א ואילך. ובכ"מ.

(80) תהלים קמה, יג.

(81) ראה תניא ספנ"ב ובהגהה שם. תו"א מקץ מ, ג. ובכ"מ.

(82) ראה סה"מ תרנ"ה ע' קי ואילך. תרנ"ז ע' קכו ואילך. תרנ"ט ע' קיז ואילך. תרס"ג ח"א ע' לא ואילך. תרס"ה ע' נא ואילך. עטר"ת ס"ע תל. תרפ"ה ע' סג ואילך. תרפ"ט ע' 182.

(83) מלכים"א ז, כה. דברי הימים"ב ד, ד (בשינוי).

(84) בסה"מ עטר"ת שבהערה 1 מצייין כאן: עמ"ש בהב"י דשחורה אני [לקו"ת שה"ש ת, א ואילך].

(85) ירמ"י כג, כד.

(86) ראה לקו"ת ואתחנן ט, א ואילך. פ' ראה לג, א ואילך.

(87) פמ"ח (סז, ב ואילך).

(88) תהלים קמת, יג.

לבדו, דשמו שהוא בחי' סוכ"ע הוא לבדו בבחי' מקיף⁸⁹. וזהו אמונתינו כי הוא ית' מחי' את העולמות בב' הבחי' דממכ"ע וסוכ"ע, ועיקר האמונה הוא בבחי' סוכ"ע, דבממכ"ע אינו שייך אמונה כ"כ, דאמונה הוא בדבר הבלתי מושג, דבדבר המושג אינו שייך אמונה. והאור דממכ"ע הוא מושג, דמבשרי אחזה כו', שהאדם מרגיש בעצמו שיש בו חיות, שהרי הגוף הוא חי ויודע היטיב שהחיות הוא מדבר המח' אותו.

דמה שהגוף חי אין זה שנמצא בו דבר חיוני, והחיוני הזה מנענע את החומר, כלומר הגוף. דהאדם רואה בגופו ב' ענינים הפכים, דהרי הגוף הוא גולם כמו שאר הגולמים, דחיותו הוא מדבר המח' אותו, אמנם בהתלבשות החיות בהגוף אז משתנה משארי הגולמים, שהגוף כאלו הוא עצמו חי⁹⁰. דתנועת החי הרי זה כדוגמת תנועת הגולמים, דכל חי מתנענע⁹¹, הרי חיות הוראה על תנועה, ולא שהתנועה הוראה על חיות. והראי' שיהיו כמה גולמים מתנענעים ע"י כח המניע גולמם ואין אחד מהם חי. וא"כ מכאן הוכחה דחיות הגוף הוא מדבר המח' אותו, ומצ"ע הגוף לא יחי'. וביכולתו לידע שהחיות הוא אלקות, דרואה האדם דמה שהוא אלקות במוחש הוא חי, וישות אינו חי. והראי' הגוף, שהוא מציאות דבר ויש, הרי מצ"ע אינו חי כ"א הנפש שלהיותו אלקות במוחש הוא חי. דחיותו הוא אלקו, וכמ"ש⁹² וה' אלקים אמת הוא אלקים חיים. ולכן הכלי אל החיות הוא ביטול וכמ"ש⁹³ יראת אלקים לחיים, והמלאכים הם חיים וקיימים לעולם לפי שיש בהם יראה וביטול כו'⁹⁴. ולהיות דחיות הוא אלקות, ולכן הכלי אל החיות הוא ביטול. וע"כ באור הממכ"ע אינו שייך ענין האמונה כ"כ, כ"א בבחי' סוכ"ע שהוא האור שאינו מושג וגם אינו נרגש כ"כ. וזהו אמונת ישראל בהב' מדרי' דממכ"ע וסוכ"ע, דאמונה הוא בחי' ביטול.

וזהו שאנו אומרי' בכ"י שמע כו' הוי' אחד⁹⁵ ובשכמל"ו⁹⁶, שהוא האמונה והקבלה בהב' מדרי' דממכ"ע וסוכ"ע⁹⁷, דאמונה הוא בחי' ביטול, והם ב' בחי' ביטול. דכתיב⁹⁸ כי אל דעות ולו נתכנו עלילות, דעלילות והנהגת העולמו' בב' בחי' הנ"ל

(89) ראה לקו"ת אמור לא, ג.

(90) ראה המשך תרס"ו ע' קצו. תער"ב ח"א ס"ע תכד ואילך. ח"ג ע' א'תס. סה"מ פרת" ע' נו. תרפ"ו ע' עז.

(91) ראה מורה נבוכים ח"א פ"ט. מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים ע' עז ואילך. מארו"ל ע' צח. סה"מ תרצ"ו ע' 72.

(92) ירמי' י, י. וראה סה"מ תרנ"ו ע' רנו ואילך.

(93) משלי יט, כג. וראה עבודת הקודש ח"א (חלק היחוד) ספכ"ו. לקו"ת שלח מה, ג. אוה"ת בראשית ח"ה תתקמו, א. ספר המאמרים תרס"ה ע' נה. ועוד.

(94) ראה בשם הרב המגיד ממעזריטש: סידור עם דא"ח פב, ג. סהמ"צ להצ"צ טז, ב. וראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' שטו. סה"מ תרצ"ב ע' מג. ועוד.

(95) ואתחנן ו, ד.

(96) פסחים נו, א.

(97) ראה לקו"ת פינחס עח, א.

(98) שמואל-א ב, ג (בדילוג). וראה תקו"ז תס"ט בתחילתו.

והנה נת"ל¹⁴¹ דההתהוות של המח' אינה בבחי' מציאות עדיין, ועם היות דעיקר ההתהוות הוא מבחי' מח', וכמאמר¹⁴² במח' אחת נבראו כל העולמות, מ"מ אין זה עדיין בבחי' מציאות, ולכן באים אח"כ להתפרט בדיבור בכדי שיהיו בבחי' מציאות כנ"ל¹⁴³. וזהו¹⁴⁴ דכתיב¹⁴³ יהללו את שם הוי' כי הוא ציוה ונבראו, שהם בדרך ממילא¹⁴⁴, ואינו דומה למ"ש¹⁴⁵ בראשית ברא אלקים שהוא מאמר הראשון דעש"מ¹⁴⁶, שהוא בבחי' התלבשות כח הפועל בהנפעל וה"י בבחי' מציאות, אמנם זה דנבראו הוא ההתהוות דשם הוי' שהוא ההתהוות דמח' שאינו בבחי' מציאות עדיין, אבל באמת זהו עיקר ההתהוות. וזהו דאמונתנו בהוי' הוא בב' בחי' דממכ"ע וסוכ"ע, והוא מפני דנש"י עלו במחשבה. דמעלת המח' הוא בב' ענינים, הא' שהיא בבחי' תמידית, גילוי תמיד, ולכן קבועה בנש"י אמונה זו דממכ"ע שהוא מחדש בטובו מאין ליש תמיד. והמעלה הב' שבמח' הוא שההתהוות אינו בבחי' מציאו' דבר עדיין, ומזה הוא קביעת האמונה בנש"י בבחי' סוכ"ע, דהכל בטל במציאות וכולא קמי' כל"ח כלל. וקבלת אמונה זו, דאמונה הוא בחי' ביטול, הוא באמירת הוי' אחד ובשכמל"ו, שהם העבודה דב' עבודות בד"ת וד"ע כו'.

(ז) **והנה** ב' בחי' אמונה אלו, אם שגבהה מעלתם ומדריגתם, ומ"מ הוא בכללותו בהאור השייך אל העולמות. דלא מיבעי בחי' ממכ"ע דבי' אמר מה הנשמה ממלא את הגוף כך הקב"ה ממלא את העולם, דכמו שבהגוף הוא בהאור והחיות שבא בבחי' התלבשות והתחלקות כנ"ל כמו"כ בעולם הוא מה שבא בבחי' התיישבות, אלא גם בסוכ"ע הוא ג"כ מה שיש לו שייכות אל העולמות עכ"פ¹⁴⁷. וכמו עד"מ השמים שהם מקיפים את הארץ, דהשמים הם גדולים מאד מן הארץ עד כי הארץ היא כגרגיר חרדל לגבי השמים¹⁴⁸, ומ"מ הנה מזה גופא מובן דהשמים הם מוגבל. דאם השמים הי' בלתי מוגבל, איך אמר דהארץ לגבי השמים הוא כגרגיר חרדל, דהוי איזה ערך עכ"פ, ואם הי' בל"ג אינו שייך ענין הערך כלל, וכמבואר בסש"ב¹⁴⁹ דבבל"ג אינו שייך ערך, והערך הוא רק בגבול. וכמו במספר או בגדר מספר, דבזה שייך ערך, וכמו א' לגבי אלף אלפים וריבוי רבבות, דבזה שייך ערך. ואפילו בגדר המספר ג"כ שייך ענין הערך, רק שבגדר המספר, המספר הוא בהשערה, ועד

(141) פרק ה (לעיל ס"ע טו ואילך).

(142) ראה סה"מ עטר"ת ע' שסה ואילך. ד"ה שיר המעלות שנה זו (תרפ"ב).

(143) תהלים קמח, ה.

(144) ראה תו"א מגילת אסתר צו, ג. לקו"ת פ' ראה כ, סע"ג. כו, ד. שה"ש יד, ג. מא, ד.

(145) בראשית א, א.

(146) ראה ר"ה לב, א. מגילה כא, ב. ועוד.

(147) ראה תו"א מגילת אסתר צח, ב. תורת חיים ויחי רמ, ד. סה"מ תרנ"ז ע' רא. תרצ"ב ע' תטו. ובכ"מ.

(148) ראה שו"ת הרדב"ז ח"ה ס"ב. פרדס שער טז (שער אבי"ע) פ"ט. אור נערב ח"ב פ"ב. ראשית חכמה

שער הענוה פ"ב. ועוד. תו"א בראשית ב, א. לקו"ת מצורע כה, ב.

(149) פמ"ח (סז, ב).

הזה הוא מה שיודע אותו, ובא בלי הרגש שמדבר. משא"כ המח' מה שהוא חושב בו הוא עוד למעלה מידיעה והשגה גמורה, להיות דמה שנשאר במח' הוא למעלה יותר.

ו) וְזָהוּ יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַמַּח', שהוא לבוש הפנימי המיוחד. דזהו ההפרש בין נשמו למלאכי¹²⁹, דמלאכי' התהוותם מהדיבור וכמ"ש¹³⁰ בדבר ד' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם, ואמרז"ל בחגיגה¹³¹ ארשב"נ אר"י כל דיבור ודיבור שיוצא מפי הקב"ה נברא בו מלאך, דהתהוות המלאכי' מבחי' הדיבור. אבל התהוות הנשמות מבחי' המח', דמח' נובעת תמיד. ולכן בנש"י הוא תמיד האמונה בהתהוות יש מאין תמיד¹³², וכמא'¹³³ המחדש בטובו בכ"י תמיד מע"ב, דבכ"י בכ"ע ובכ"ר מתחדש העולם ממש מאין ליש. ולהיות דנש"י מושרשים בבחי' המח', והמח' היא ג"כ תמיד מאין ליש, דידוע דח"ב הם אין ויש¹³⁴, דחכ' בחי' אין חכמה כח מ"ה¹³⁵, ובינה בחי' יש וכמא'¹³⁶ להנחיל אוהבי יש, ואו"א זווגייהו תדיר לצורך קיום העולמות¹³⁷, דיחוד ח"ב הוא יחוד אין ויש לצורך ההתהוות מאין ליש תמיד. ולהיו' דנש"י מושרשי' בבחי' המח', דמח' היא מאין ליש תמיד, ע"כ נקבע בנפשם אמונה זו דהתהוות מאין ליש תמיד. ועיקר הענין בזה הוא, לפי דבמח' הנביעה תמיד, דכן הוא אפילו גם בהמשל בנפש האדם, דכמו שהוא למעלה הנה גם בבחי' הדיבור הוא תמיד, דמאמר זה דהמחדש בטובו בכ"י תמיד מע"ב הוא בדיבור, וכמ"ש¹³⁸ לעולם הוי' דברך נצב בשמים, דדבר ד' עומד תמיד בשמים להוותו ולהחיותו¹³⁹, ומ"מ אמר עת לחשו' מלדבר, דבדיבור יכול להיות העלמות והפסקים, וכמו ע"ד ענין ניחר גרוני¹⁴⁰ שאז אין הדיבור מאיר בגילוי, וכללות הכח הזה הרי יש בו הפסק, אבל במח' הרי הנביעה היא תמידית ובגילוי דוקא, ולהיות דנש"י מושרשים במח', לכן הרי הנשמות גם כמו שירדו למטה הרי נקבע בנפשם אמונה זו דהתהוות יש מאין הוא תמיד.

הוא עפ"י ב' דעות, ד"ע וד"ת⁹⁹. ד"ת שלמטה יש ולמעלה אין, דהנבראים ה"ה נראים נגלים ומורגשים בבחי' מציאות ה"ז יש, ולמעלה אין ע"ש שאינו מושג. וד"ע הוא שלמעלה יש ולמטה אין, דא"ס ב"ה הוא יש האמיתי, ולמטה אין דכולא קמי' כל"ח¹⁰⁰. וידוע דב' דיעות אלו הם באלקות גופא, דהארה אלקי' שהיא בבחי' מקור אל העולמות היא בבחי' ד"ת, דמאחר שהוא בבחי' מקור אל העולמות הרי העולמות תופסים מקום, דאין מלך בלא עם¹⁰¹. דבמלוכה הרי יש ב' ענינים, הא' דמלוכה הוא על נפרדים דוקא, דעל בנים אינו שייך ענין המלוכה¹⁰², דאם יהי' לאדם אלף בנים אינו שייך מלוכה¹⁰³, דהמלוכה הוא על נפרדים דוקא. והב' דמלוכה הוא ביטול העם אל המלך שהם מתבטלי' במציאותם, וכ"ה גם בנברא' שהם בטלי'. אמנם ביטול העם אל המלך אינו אלא ביטול היש בלבד, דאם ביטולם יהי' ביטול במציאות אז לא יהי' ענין המלוכה¹⁰⁴. אשר כמור"כ יובן בהעולמות ונברא', שהתהוותם ומציאות היותם כמו שהוא בהרגשת האור שהוא מקור אל העולמות, דהעולמות הם בבחי' יש ומציאות והאין האלקי מהוה אותם. והנה כמו שהוא מצד האמונה, ובפרט מצד הדעת האלקי, הרי העולמות והנברא' בטלים להחיות המח' אותם, אלא שביטול זה הוא ביטול היש בלבד. וד"ע הוא באוא"ס שלמעלה מהעולמות, באוא"ס הסוכ"ע, דשם הוא הדיעה העליונה דא"ס ב"ה הוא יש האמיתי, והעולמות הם בטלי' במציאות ממש דכולא קמי' כל"ח, דקמי' דוקא כולא כלא, אבל לגבי מדת מלכותו ית' הרי אין מלך בלא עם כו'¹⁰⁵. וזהו האמונה דנש"י, שהם מאמינים שהוא ית' מחי' את העולמות בב' בחי' אלו דממכ"ע וסוכ"ע, והיינו דאמונה הוא בחי' ביטול, והם ב' בחי' ביטול דד"ת וד"ע. וקבלת אמונה זו הוא באמירת הוי' אחד ובשכמלו' כו'.

ה) והנה הכח על זה דישאל מאמינים בב' בחי' הנ"ל דממכ"ע וסוכ"ע, הוא מפני דישאל עלו במח'¹⁰⁶. דהנה דיבור ומח' אם שהם רק לבושי הנפש, ומ"מ הרי ענינם לגלות. דהמח' היא גילוי לעצמו¹⁰⁷, דכמו שהדיבור הוא גילוי אל הזולת,

(129) ראה תו"א יתרו ע"א, א. סה"מ תרנ"ד ע' רטו. עזרת ס"ע י ואילך. תרס"ה ס"ע קיד. תרצ"א ע' רצה. תרצ"ב ע' רחצ. ובכ"מ.
 (130) תהלים לג, ו.
 (131) יד, א.
 (132) בסה"מ עטר"ת שבהערה 1 מציין כאן: עמ"ש בס"י בד"ה אתה הצבת [סידור עם דא"ח שג, ב ואילך].
 (133) ברכת יוצר.
 (134) ראה לקו"ת פקודי ו, ג. אמור לג, ד. ואתחנן יב, ד. סה"מ תרצ"א ע' כה. ע' קו. וש"נ.
 (135) ראה זהר ח"ג (ברע"מ) כח, א, לד, א. תניא פ"ח (כד, א). וראה סה"מ תרצ"א ע' ריד.
 (136) משלי ח, כא.
 (137) ראה זח"ג ד, א. רצ, ב (אד"ז). עץ חיים שער כט (שער הנסירה) רפ"ב. לקו"ת נצבים מז, א. שה"ש כב, ג. ספר המאמרים תרנ"ז ע' רטו ואילך. תרפ"ט ע' 131. וש"נ.
 (138) תהלים קיט, פט.
 (139) תניא שעהיוה"א פ"א.
 (140) תהלים סט, ד. וראה תו"א ויצא כא, ג"ד. כב, ב.

99) ראה תו"א יתרו סח, א. לקו"ת פ' ראה כג, ד. שמע"צ פג, א. שה"ש מז, ב. ובכ"מ.
 100) ע"פ דניאל ד, לב. זח"א יא, ב.
 101) בחיי וישב לה, ל. שם ר"פ בלק, כד הקמח ר"ה (ב) ד"ה ועוד (בהוצאת שאוועל – ע' שעט). ספר החיים לאחי מהר"ל ספר גאולה וישועה פ"ב. עמק המלך שער א (שער שעשועי המלך) רפ"א. תניא שעהיוה"א רפ"ז (פא, ב). אגה"ק ס"כ (קל, ב). לקו"ת בלק סח, ג. נצבים מד, ד. ובכ"מ.
 102) "אפילו היו לו בנים רבים לא שייך ענין מלוכה עליהם" – שעהיוה"א שם.
 103) "מלוכה שייך על נפרד דוקא שלכן על אלף בנים לא יקרא מלך" – אוה"ת ויקרא ח"ב ע' תקסו.
 104) ראה סידור עם דא"ח קנא, ג ואילך. סה"מ מלוקט ח"ג ע' רסה (בהוצאה החדשה – ח"ד ע' רכה) ובהערה 24.
 105) בסה"מ עטר"ת שבהערה 1 מציין כאן: וכמ"ש בלק"ת בד"ה כי ביום הזה יכפר הוי' [ראה לקו"ת אחרי כו, א].
 106) ב"ר פ"א, ד. וראה לקו"ת שה"ש יז, סע"ד. סה"מ ה"ש"ת ע' 17. ובכ"מ.
 107) ראה סה"מ תרכ"ח ע' קסז ואילך. ע' קעה. תרל"א ס"ע שלא ואילך. תרל"ג ח"ב ס"ע תקו ואילך. ס"ע תקי ואילך. המשך וככה תרל"ז פע"ט. ובכ"מ.

דכל דבר שכל בכדי לגלותו אל הזולת הוא ע"י הדיבור דוקא, אשר לולי הדיבור לא ידע הזולת כלל, ולאחר שמספר לו הענין הרי יודע הוא אותו על אופנו, דבדיבור זה הרי נתגלה להשומע ענין חדש, מה שקודם לזה שספרו לו את הענין לא ידע אותו כלל, א"כ הגילוי הוא ע"י הדיבור¹⁰⁷. כמו"כ הגילוי שלעצמו הוא ע"י מחשבה, דבזה משתווה המח' לדיבור דשניהם ענינם לגלות. אבל מ"מ יש הפרש גדול ביניהם, דדיבור אף שהוא לבוש אל השכל, דכל גילוי אור השכל בא על ידו, ומ"מ הרי יכול להיות בו הפסק והעלם וכמ"ש¹⁰⁸ עת לדבר ועת לחשות מלדבר. דכאשר אינו חפץ לדבר יכול להעלים ולהפסיק דיבורו שלא ידבר, להיות דעצם כח זה דדיבור הרי יש בו הפסק. משא"כ המח' היא תמיד, אשר יומם וליילה לא יחשה מלחשוב, דהמח' נובעת תמיד, וכמו אור השכל שנובע תמיד מהנפש, גם כשאינו משכיל איזה השכלה. וכמו"כ בלבוש זה דמח' שהוא תמיד, לפי שהוא לבוש המיוחד באור וחיות הנפש, וכמו שהחיות נמשך תמיד כן המח' נובעת תמיד. ולכן עיקר האזהרה הוא על המח', וכדעת הרמב"ם¹⁰⁹ והחינוך¹¹⁰ דהלאו דלא תתורו אחרי לבבכם¹¹¹ הוא הציווי על הרהור הלב, דהמחשבה להיותה תמיד לפי שהוא לבוש פנימי¹¹², וגם פועלת על הנפש וכמאמר¹¹³ הרהורי עבירה קשין כו', לפי שהיא מיוחדת ופועלת על הנפש¹¹⁴, וכשם שמחשבה רעה מורידה ומשחית[ה] ר"ל את הנפש, כמו"כ מח' טובה ה"ה מגבהת ומעלת את הנפש ומרוממה. ולכן הזהירו וייעצו¹¹⁵ להיות כל אדם חקוק במוחו מחשבות דתורה והתבוננות בתפלה, שיוכל לחשוב בהם בכל עת, והוא שיהי בקי ושגור בהם. דלהיותו מרומם ומעלה את הנפש, לפי שהמח' עם שהיא רק לבוש בדוגמת הדיבור, אבל בזה גדלה ונעלה מעלתה להיותה בתמיד¹¹⁶ דוקא. אשר כמו"כ יובן למעלה דהמח' היא תמיד, וכמ"ש¹¹⁶ ונהר יוצא מעדן, דנהר שהוא בחי' מח' בחי' בינה¹¹⁷, הרי הוא יוצא תמיד בלי העלם והפסק כלל.

והנה כת¹¹⁸ כי לא מחשבותי מחשבותיכם¹¹⁹, דמח' שלמטה אינה בערך מח' שלמעלה, דלמטה מחשבה אינה פועלת מאומה, דבזה יתרון לדיבור על המח',

דהדיבור פועל ע"י הזולת דכאשר שומע דיבורו יכול לעשות ולקיים בפועל. אבל המח' לא יפעול בעשי' מאומה, וגם אם יחשוב יום שלם לא יפעול מאומה. ולמעלה המח' פועלת, דכאשר עלה במחשבתו ית' הרצון והמח' על העולמות נהוו במח' זו¹²⁰, ואדרכא עיקר ההתהוות הוא במח' דוקא וכמאמר הזהר¹²¹ במח' אחת נבראו כל העולמות. אלא שההתהוות שבבחי' מח' אינה בבחי' מציאות עדיין וכמו המח' שהם אותיות רוחנים, ע"כ נפרטו אח"כ בדיבור וכמאמר¹²² בעשרה מאמרות נברא העולם, בכדי שיהיו בבחי' מציאות¹²³. לפי דהכוונה שלמעלה הוא שיהיו העולמות בבחי' מציאות מצד טבע הטוב להיטיב¹²⁴, וכמאמר הע"ח¹²⁵ דכשעלה ברצונו ית' לברוא את העולמות כדי להיטיב לברואיו שיכירו גדולתו ויזכו להיות מרכבה להדבק בו ית', והיינו שיהי' בחי' מציאות עולמות ונברא' ויהי' גילוי אור. ובפרט כפי הכוונה הפנימי' דנתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים¹²⁶, דתחתונים במדר' יהי' בהם גילוי אור, ואשר ימשיכו אור פנימי למטה דוקא, ע"כ נפרטו בע"מ להיות התהוותם של הנברא' בהרגש דמציאות. אבל עיקר ההתהוות הוא במח' דוקא.

והנה מה שהוא נשאר במח' הוא נעלה יותר מכמו שבא בדיבור, וכמו נברא' דעדאת"כ ונברא' דעלמא דאתגליא¹²⁷, הרי נברא' בכלל חיותם הוא מן המקור, ומ"מ הרי יש הפרש גדול ביניהם, דברוא' שבארץ חיותם מן הארץ, ומ"מ אינם יכולי' להיות במקורם אלא כל חיותם הוא הריחוק [מ]מקורם דוקא. וברואים שבים, אם שהם ג"כ חיותם הוא מן מקורם, אבל הוא כמו שהם במקורם דוקא. והגם דגם בהיותם במקורם ה"ה בבחי' מציאות לעצמן מלבד מקורן, ומ"מ חיותם הוא דוקא כאשר מובלעים במקורן, אם שהם גם שם בבחי' מציאות. שהרי יש הבדל והפרש גם בנברא' הים בין נברא לנברא, ומ"מ הרי כללות כולם, הפורשים מן הים מיד מתים¹²⁸, דחיותם הוא בקירוב מקורם. אשר כמו"כ יורגש בכחות אלו דמח' ודיבור, דמה שנשאר במח' הוא נעלה הרבה יותר ממה שבא בגילוי בדיבור, והרא' דגם במי שהוא טרוד בעצם השכל להבינו ומתוך עומק מחשבתו בהענין מוציא איזה דיבורי, הרי הדיבור

(120) ראה מקומות שצויינו בהערה הקודמת. לקו"ת אחרי כו, סע"ב ואילך. פ' ראה כד, סע"ד ואילך. דרושים לר"ה נה, סע"א ואילך.
 (121) ראה זהר ח"ב כ, א. רעו, ב (בתוספות). וראה גם בשם הזהר: לקו"ת אחרי שם. נשא כ, ד. כת, ב. עקב טו, ד. תצא לה, א. שה"ש ט, ב, יז, ד. סה"מ תרצ"ב ע' שמה. תרצ"ז ע' 217. וש"נ.
 (122) אבות רפ"ה.
 (123) ראה מקומות שצויינו בהערות 119-120.
 (124) ראה עמק המלך שער א (שער שעשועי המלך) רפ"א. תניא שעהיח"א פ"ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' ה. וש"נ.
 (125) שער הכללים רפ"א.
 (126) ראה תנחומא נשא טו. בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.
 (127) ראה לקו"ת צו יד, ב ואילך. שער האמונה פנ"ב (פד, א ואילך). מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"א ע' שסט ואילך. ספר המאמרים תרנ"ט ע' קמה ואילך. תרצ"ב ע' רכ. לקו"ש ח"כ ע' 172.
 (128) ראה חולין קכ, א. ע"ג, א. סע"ב. וראה ברכות סא, ב.

(108) קהת ג, ז (בשינוי).
 (109) הלי' ע"ז פ"ב ה"ג.
 (110) מצוה שפז.
 (111) שלח טו, לט.
 (112) ראה לקו"ת בהר מא, א. דרושים לשבת שובה סה, ד. ובכ"מ.
 (113) ראה יומא כט, רע"א.
 (114) ראה סה"מ תרפ"ט ע' 159. ובכ"מ.
 (115) ראה לקו"ת קדושים ל, ד.
 (116) בראשית ב, י.
 (117) ראה לקו"ת שה"ש לט, ב. ובכ"מ.
 (118) ישע"י נה, ח.
 (119) ראה לקו"ת שה"ש יז, סע"ג ואילך. סהמ"צ להצ"צ נח, א ואילך. סה"מ תרמ"א ע' רצד ואילך.
 תרמ"ד (קה"ת, תשס"ב) סע"ז שיו ואילך.